

Wyniki Standardowe 2014 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 800
MAŁOPOLSKA I POGORZE**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

WARSZAWA 2016

Wyniki Standardowe 2014 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 800
MAŁOPOLSKA I POGÓRZE**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

dr inż. Lech Goraj
mgr inż. Rafał Tarasiuk

Warszawa 2016

Redakcja techniczna
Grażyna Nachtman
Rafał Tarasiuk

Projekt okładki
Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-615-1

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
- Państwowy Instytut Badawczy
Zakład Rachunkowości Rolnej
00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20
Tel.: +48 (22) 505 45 70
Tel./faks: +48 (22) 826 93 22
E-mail: portal@fadn.pl
Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

Uwagi wstępne	7
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionach FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN	8
1.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Małopolska i Pogórze	8
1.2. Pole obserwacji Polskiego FADN	9
2. Analiza Wyników Standardowych	10
2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych.....	10
2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych	10
2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych	12
2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej	34
2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	34
2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	36
Wnioski	55

Spis wykresów

Wykres 1.1-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze.....	8
Wykres 1.2-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN	9
Wykres 2.1-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych.....	10
Wykres 2.1-2	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)	11
Wykres 2.1-3	Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)	11
Wykres 2.1-4	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych.....	12
Wykres 2.1-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	13
Wykres 2.1-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych	13
Wykres 2.1-7	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	14
Wykres 2.1-8	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 2.1-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	16
Wykres 2.1-10	Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych	16
Wykres 2.1-11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	17
Wykres 2.1-12	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	18
Wykres 2.1-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych.....	19
Wykres 2.1-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	19
Wykres 2.1-15	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych	20
Wykres 2.1-16	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	21
Wykres 2.1-17	Koszty energii elektrycznej i paliw 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	21
Wykres 2.1-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	22
Wykres 2.1-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych	23
Wykres 2.1-20	Koszty bezpośrednio produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych	23
Wykres 2.1-21	Koszty bezpośrednio produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych.....	24
Wykres 2.1-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych	25
Wykres 2.1-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych	26
Wykres 2.1-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych.....	27
Wykres 2.1-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych.....	28
Wykres 2.1-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	29
Wykres 2.1-27	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	29
Wykres 2.1-28	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	30
Wykres 2.1-29	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	31
Wykres 2.1-30	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	32
Wykres 2.1-31	Relacja przepływu pieniężnego (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych	33
Wykres 2.2-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej	34
Wykres 2.2-2	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)	35

Wykres 2.2-3	Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU).....	35
Wykres 2.2-4	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 2.2-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej.....	37
Wykres 2.2-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 2.2-7	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 2.2-8	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 2.2-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 2.2-10	Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 2.2-11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 2.2-12	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 2.2-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 2.2-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	43
Wykres 2.2-15	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 2.2-16	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	44
Wykres 2.2-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 2.2-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 2.2-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 2.2-20	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej.....	47
Wykres 2.2-21	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	47
Wykres 2.2-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej	48
Wykres 2.2-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	49
Wykres 2.2-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	50
Wykres 2.2-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	51
Wykres 2.2-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	51
Wykres 2.2-27	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	52
Wykres 2.2-28	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	53
Wykres 2.2-29	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	53
Wykres 2.2-30	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	54
Wykres 2.2-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	55

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
COP	- gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zbóż, roślin oleistych i białkowych (ang. specialist cereals, oilseed and protein crops).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (ang. Directorate-General for Agriculture and Rural Development).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości państw członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - Państwowy Instytut Badawczy.
KE	- Komisja Europejska.
LFA	- obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania - ONW (ang. Less Favoured Areas).
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
OGA	- działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem (ang. Other Gainful Activities).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
SO	- Standardowa Produkcja (ang. Standard Output).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).
UR	- użytki rolne.
WTGR	- Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.
ZRR	- Zakład Rachunkowości Rolnej.

Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią Wyników Standardowych¹.

Przedmiotem opracowania jest analiza wybranych danych dotyczących działalności gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w roku 2014, w regionie Małopolska i Pogórze. Wyniki te zostały obliczone na podstawie danych ze statystycznie reprezentatywnej próby gospodarstw rolnych liczącej w regionie Małopolska i Pogórze 1 443 gospodarstw. Pole obserwacji Polskiego FADN, z którego wyłoniono reprezentatywną próbę gospodarstw towarowych w regionie Małopolska i Pogórze², w analizowanym roku obejmowało 146 018 gospodarstw. Wielkość ekonomiczna pojedynczego gospodarstwa, ustalona na podstawie danych rachunkowych i współczynników SO „2007”³, stanowiła co najmniej 4 000 euro.

Podstawowym celem analizy jest ocena podstawowych czynników kształtujących sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w 2014 roku w regionie Małopolska i Pogórze.

Analizę przeprowadzono dla gospodarstw rolnych pogrupowanych według dwóch kryteriów klasyfikacji użytej we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych: typów rolniczych (TF8) oraz klas wielkości ekonomicznej (ES6). W związku z tym, że w Polsce typ rolniczy zwierzęta ziarnożerne obejmuje m.in. gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie trzody chlewnej oraz drobiu w znacznym stopniu różniące się skalą produkcji, od 2013 roku dane z tego typu prezentowane są w dwóch odrębnych podtypach: trzoda chlewna i drób.

W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację gospodarstw rolnych, zasoby produkcyjne gospodarstw, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej, nadwyżki ekonomiczne oraz majątek gospodarstwa rolnego. Analiza składa się z dwóch części. Część pierwsza zawiera charakterystykę rozkładów gospodarstw w polu obserwacji Polskiego FADN w regionie Małopolska i Pogórze, druga zawiera analizę wybranych zmiennych charakteryzujących: podstawowe zasoby będące w posiadaniu gospodarstw i wartość Standardowej Produkcji oraz ekonomiczne wyniki ich działalności.

¹ Goraj L., Tarasiuk R.: „Wyniki Standardowe 2014 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Region FADN 800 Małopolska i Pogórze. Część I. Wyniki Standardowe”, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2016.

² Goraj L.; Osuch D.; Bocian M.; Cholewa I.; Malanowska B.: Plan wyboru próby gospodarstw rolnych Polskiego FADN dla roku obrachunkowego 2014, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2013.

³ Szczegółowe informacje na temat współczynników SO „2007” dla rolniczych działalności produkcyjnych zostały omówione w publikacji: Goraj L.; Bocian M.; Cholewa I.; Nachtman G.; Tarasiuk R. Współczynniki Standardowej Produkcji „2007” dla celów Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

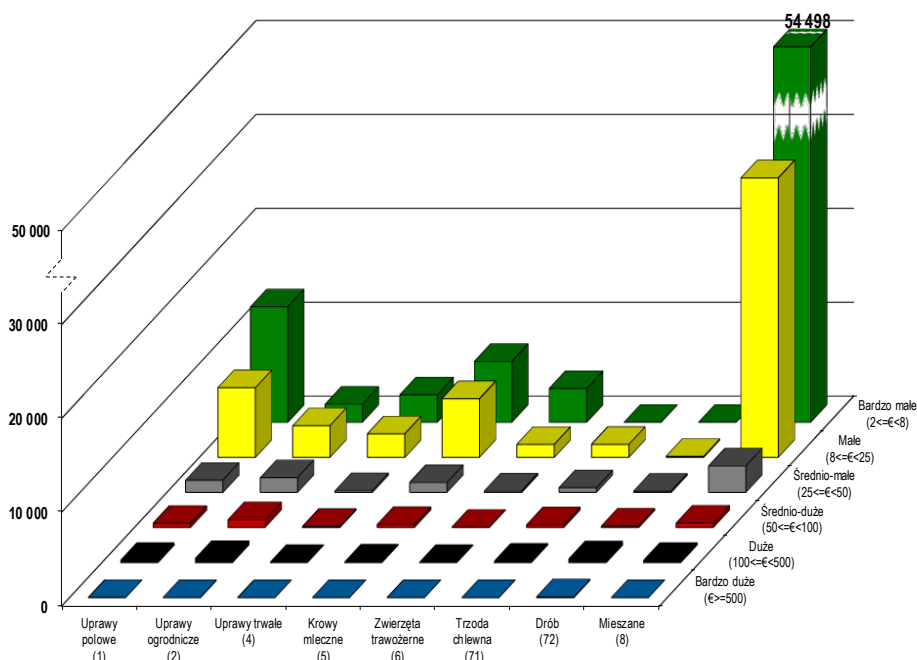
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionach FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN

W tym rozdziale zawarta jest analiza rozkładu liczby gospodarstw znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN z regionu Małopolska i Pogórze oraz w polu obserwacji Polskiego FADN całego kraju, według tych samych dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych⁴: wielkości ekonomicznej⁵ i typu rolniczego, które wykorzystywane są w ustaleniu planów wyboru próby gospodarstw rolnych.

1.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Małopolska i Pogórze

W polu obserwacji regionu 800 (Małopolska i Pogórze) znajdowało się 146 018 gospodarstw. Dominowały w nim gospodarstwa mieszane (60,1% gospodarstw). Drugim typem pod względem udziału były gospodarstwa nastawione na uprawy polowe – 14,9%. Gospodarstwa z tego regionu charakteryzowały się wyraźnie mniejszą siłą ekonomiczną niż w innych regionach. 91,7% gospodarstw posiadało wielkość ekonomiczną nie przekraczającą 25 tys. euro SO.

Wykres 1.1-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze

⁴ Commission Regulation (EC) 1242/2008: of 8 December 2008 establishing a Community typology for agricultural holdings; Commission Regulation (EC) 867/2009: of 21 September 2009 amending and correcting Regulation (EC) Nr 1242/2008 establishing a Community typology for agricultural holdings.

⁵ Uwaga: W tekście opracowania rozmiary wielkości ekonomicznej wyrażane są w euro, natomiast dla uproszczenia zapisu na wszystkich wykresach rozmiary prezentowane są w tysiącach euro.

Klasa gospodarstw największych (powyżej 500 tys. euro SO), liczyła 98 i była reprezentowana w próbie przez 5 gospodarstw. Z tego powodu w analizie wyników gospodarstw grupowanych według klas wielkości ekonomicznej (rozdział 3.2), ta klasa została pominięta.

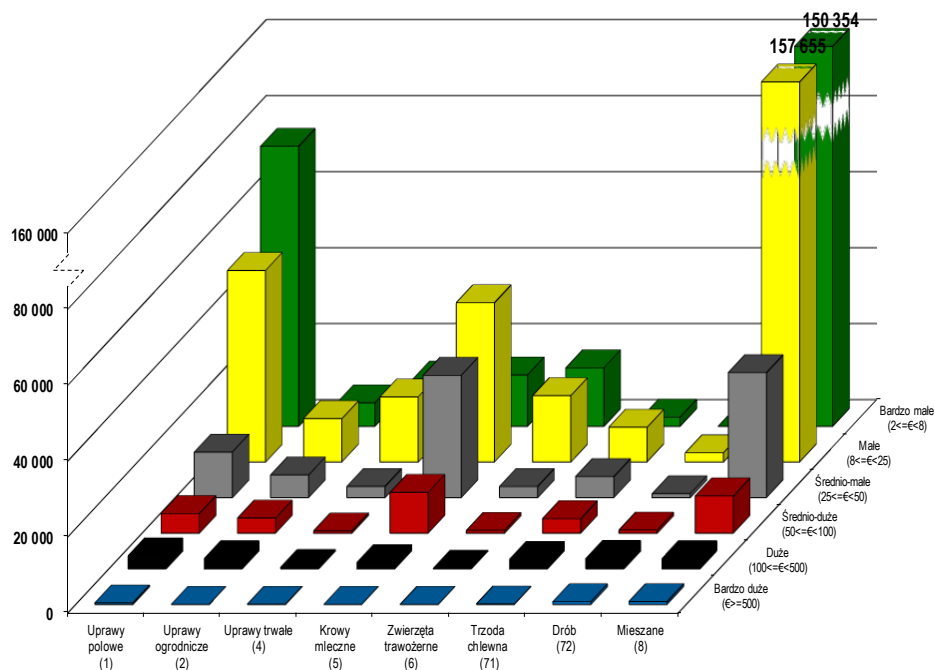
Wielkość ekonomiczna gospodarstwa reprezentującego w 2014 r. region Małopolska i Pogórze wyniosła 14 953,5 euro SO. Na taką wielkość miał wpływ zdecydowanie asymetryczny, silnie prawoskośny rozkład liczby gospodarstw.

1.2. Pole obserwacji Polskiego FADN

Podobnie jak w regionie Małopolska i Pogórze, większość gospodarstw rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN (48,0%), należała do typu gospodarstw mieszanych. Drugim typem pod względem udziału były gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (ok. 20%). W przeważającej liczbie gospodarstw (prawie 93%) wielkość ekonomiczna nie przekroczyła 50 tys. euro

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa reprezentującego w 2014 r. pole obserwacji Polskiego FADN wyniosła 24 470,5 euro SO. To wskazuje, że wielkość średniego gospodarstwa w regionie Małopolska i Pogórze była znacząco mniejsza od średniego gospodarstwa z pola obserwacji Polskiego FADN i stanowiła zaledwie 61,1% tej wielkości.

Wykres 1.2-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

2. Analiza Wyników Standardowych

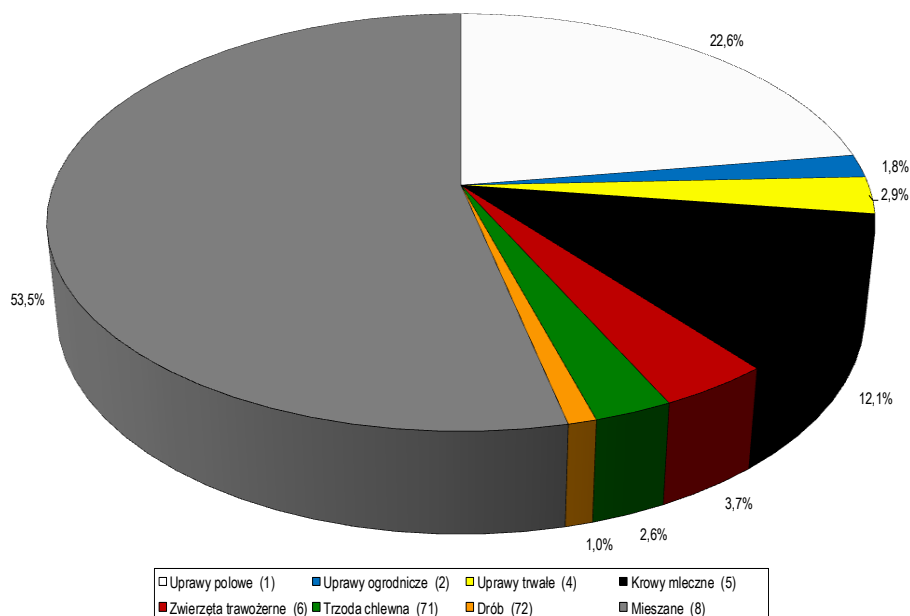
Analizę wyników standardowych podzielono na dwie części: w pierwszej zaprezentowano strukturę zasobów oraz strukturę standardowej produkcji, natomiast w drugiej przeanalizowano wybrane wskaźniki wynikowe. Analizę wykonano dla grup gospodarstw utworzonych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej.

2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych

2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych

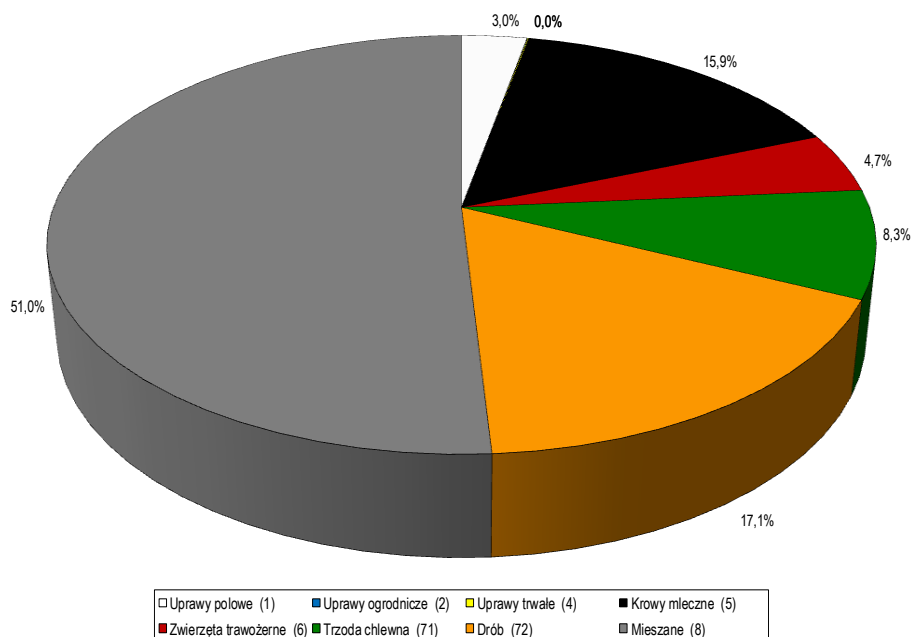
Wykres 2.1-1 pokazuje, że największy obszar użytków rolnych w polu obserwacji posiadały gospodarstwa mieszane oraz gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (odpowiednio 53,5% i 22,6%), a najmniejszy gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu (1,0%).

Wykres 2.1-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych

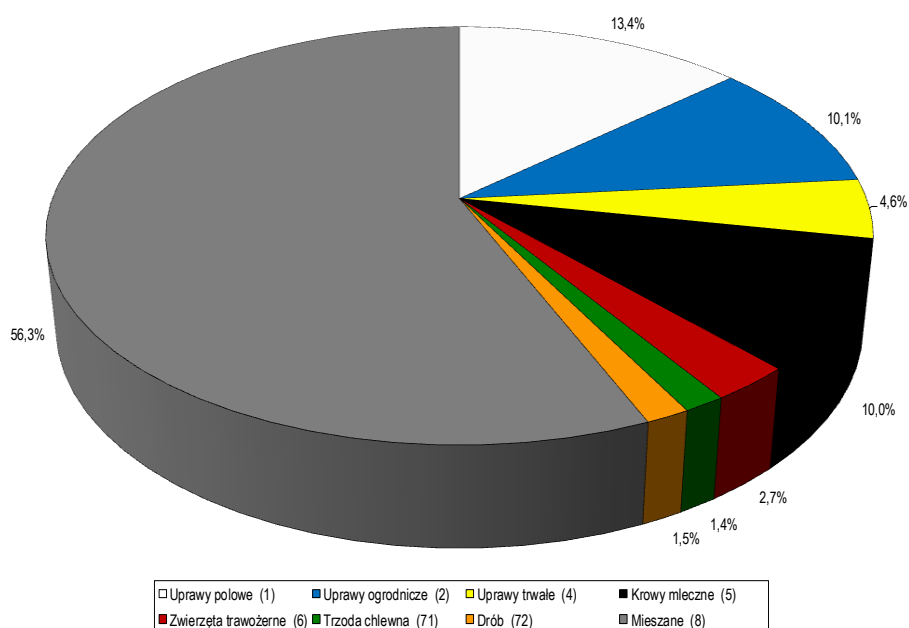
Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na sztuki przeliczeniowe LU), zobrazowany przez Wykres 2.1-2 wskazuje, że 51,0% pogłowia zwierząt utrzymywane było w gospodarstwach mieszanych. Natomiast gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych miały śladowy udział w posiadaniu zwierząt.

Wykres 2.1-2 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

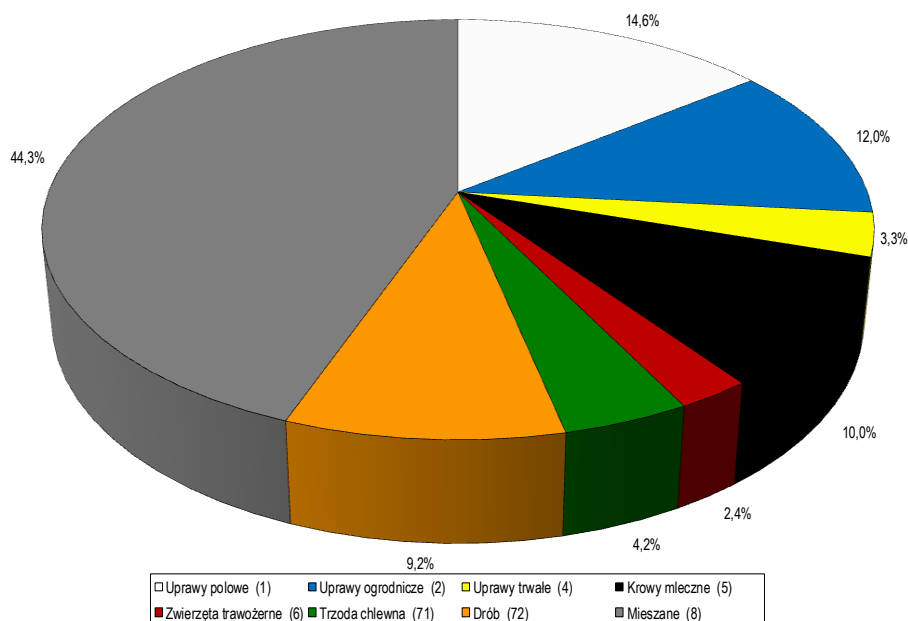
Także gospodarstwa mieszane zaabsorbowały do swojej działalności operacyjnej dominującą część (56,3%) zasobów pracy, wyrażonych liczbą osób pełnozatrudnionych. Wykres 2.1-3 pokazuje, że poszczególne grupy gospodarstw specjalistycznych zaangażowały istotnie mniej nakładów pracy (od 1,4% do 13,4%), co powodowane jest wyraźną przewagą udziału gospodarstw mieszanych w badanej populacji. Relatywnie najmniej zasobów pracy (1,4%) zostało użyte w grupie gospodarstw specjalizujących się w chowie trzody chlewnej.

Wykres 2.1-3 Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)

Z rozkładu gospodarstw wynika, że największy udział w tworzeniu Standardowej Produkcji (SO) w towarowym sektorze rolnictwa miały trzy typy rolnicze (patrz: Wykres 2.1-4). Były to gospodarstwa mieszane, specjalizujące się w uprawach polowych oraz w uprawach ogrodniczych, których udział wyniósł odpowiednio 44,3%, 14,6% i 12%. Najmniejszym udziałem w tworzeniu wartości SO charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (2,4%).

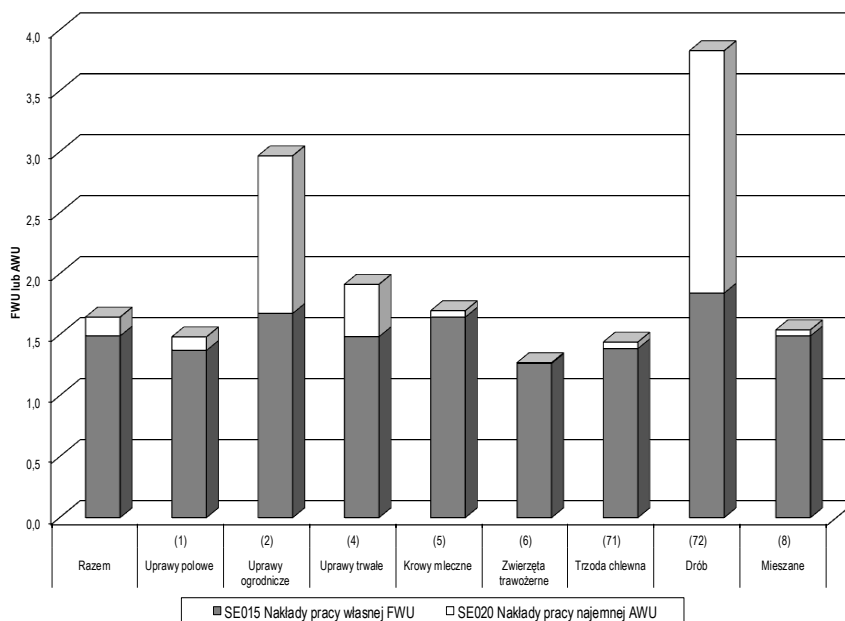
Wykres 2.1-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych

2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych

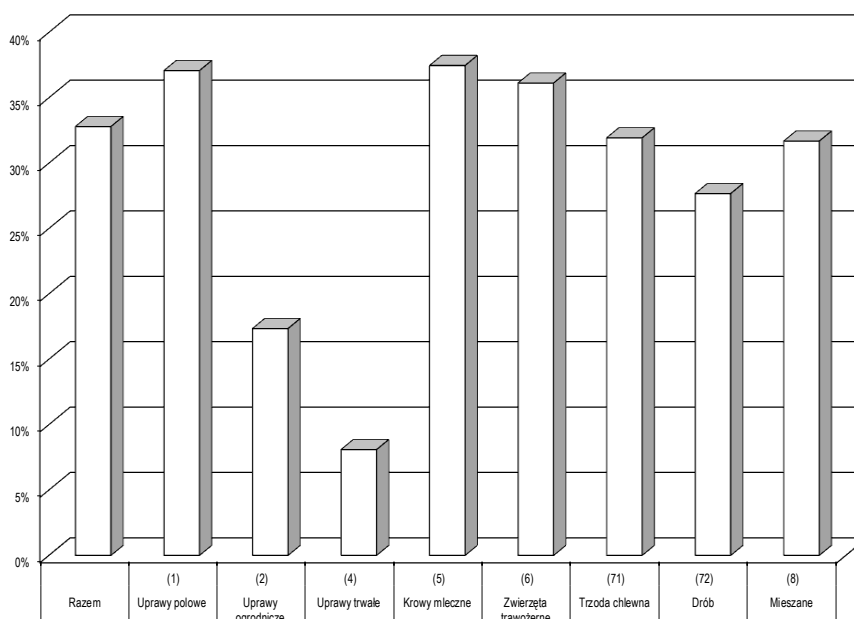
Poziom całkowitych nakładów pracy wnoszonych do działalności operacyjnej gospodarstwa rolnego odróżniał gospodarstwa różniące się ukierunkowaniem produkcyjnym. W gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu, w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych poniesione zostały największe nakłady pracy. Ich podstawą była praca własna, jednakże w gospodarstwach drobiowych i ogrodniczych odnotowano wysoki udział udziałem pracy najemnej, 51,9% i 43,6%. W pozostałych typach gospodarstw udział pracy najemnej był mniejszy, a nakłady pracy własnej kształtowały się na poziomie 1,5 FWU (jednostek przeliczeniowych pracy członków rodziny). Gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych charakteryzowały się najmniejszą absorpcją pracy, a najmniejszy wręcz śladowy udział pracy najemnej (0,4%) odnotowano w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta trawożerne (patrz: Wykres 2.1-5).

Wykres 2.1-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

W zasobach ziemi rolniczej wszystkich typów rolniczych odnotowano obecność ziemi dodzierżawianej. Spośród analizowanych typów gospodarstw najwięcej ziemi dodzierżawiały gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych (37,5%) i w uprawach polowych (37,1%), a najmniej gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych (8,1%) (patrz: Wykres 2.1-6).

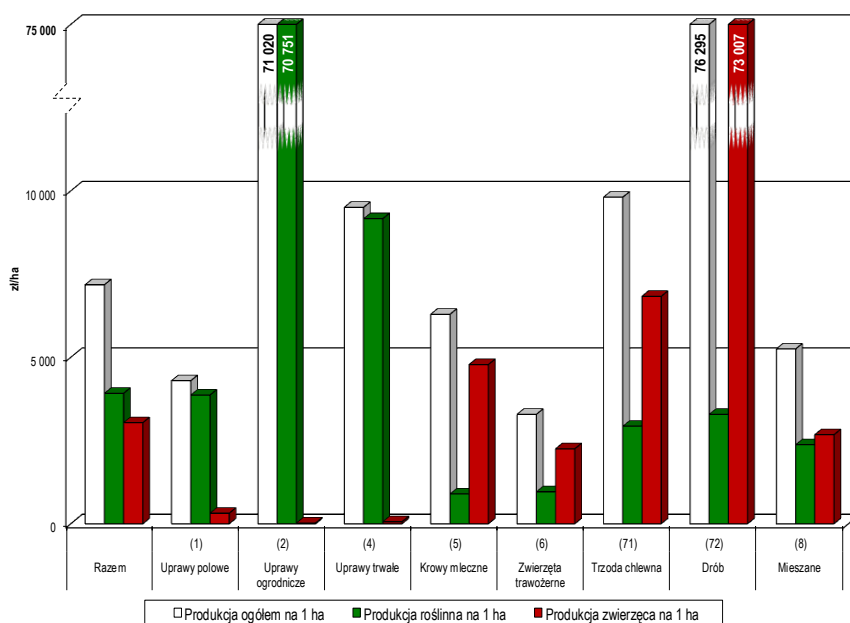
Wykres 2.1-6 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych

Stan ten warunkowany był technologią produkcji: w gospodarstwach specjalizujących się uprawach polowych czynnikiem wytwórczym znajdującym się w minimum jest ziemia, a w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych – w sadach i plantacjach wymagane są raczej kosztowne inwestycje o wieloletnim okresie użytkowania, co przesądza o lokowaniu ich na ziemi własnej

Wśród analizowanych ośmiu typów rolniczych, szczególnie wysoką produktywnością ziemi (76 295 zł/ha) charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu (patrz: Wykres 2.1-7). Wynika to z faktu, że produkcja w tym typie gospodarstw wytwarzana była w więcej niż jednym cyklu produkcji mającej charakter działalności przetwórczej, w której korzystano z produktów gotowych (pasz przemysłowych) bez potrzeby angażowania posiadanych zasobów ziemi.

Wykres 2.1-7 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

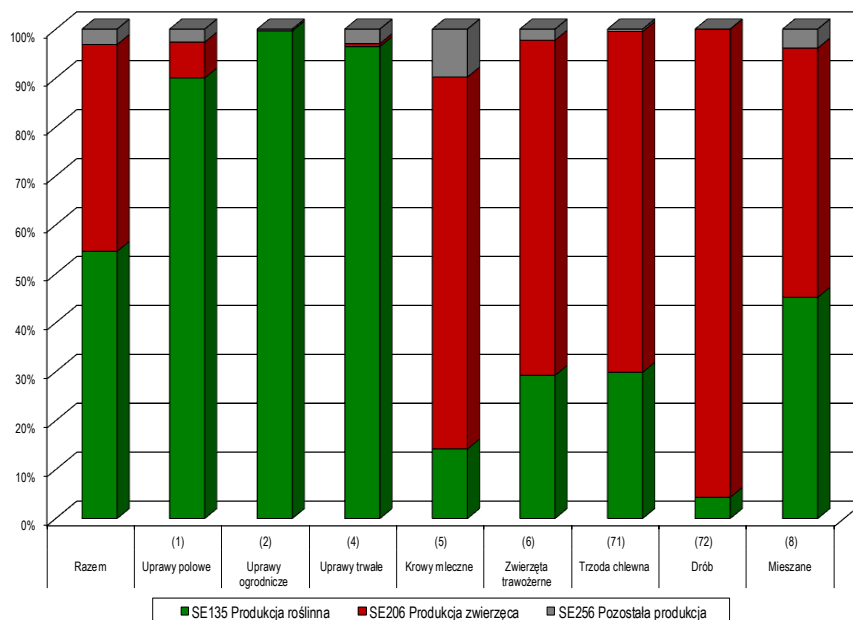

Kolejne miejsce pod względem produktywności ziemi zajęły gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (71 020 zł/ha). Najniższą produktywnością ziemi (3 287 zł/ha) charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych, których produkcja bazuje na paszach objętościowych.

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych praktycznie całą wartość produkcji zrealizowały poprzez produkcję roślinną (99,6% i 96,4%). Natomiast w czterech typach specjalizujących się w chowie zwierząt, udział produkcji roślinnej wyniósł od 4,3% do 29,9%. Relatywnie wysokie wskaźniki udziału produkcji roślinnej w produkcji gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierzęcej wynikają z przyjętej metody rachunku produkcji gospodarstwa rolnego. W rachunku tym wartość produktów potencjalnie towarowych wytworzonych i zużytych w gospodarstwie (na pasze, nasiona) występuje w obu stronach rachunku wyników (produkcji i kosztów). W związku z tym, im wyższy

jest poziom samozaopatrzenia produkcyjnego w gospodarstwie, tym większa jest wartość jego produkcji. Udział pozostałej produkcji⁶ był niewielki we wszystkich obserwowanych typach rolniczych i stanowił margines produkcji gospodarstwa rolnego (patrz: Wykres 2.1-8).

Wykres 2.1-8 Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych

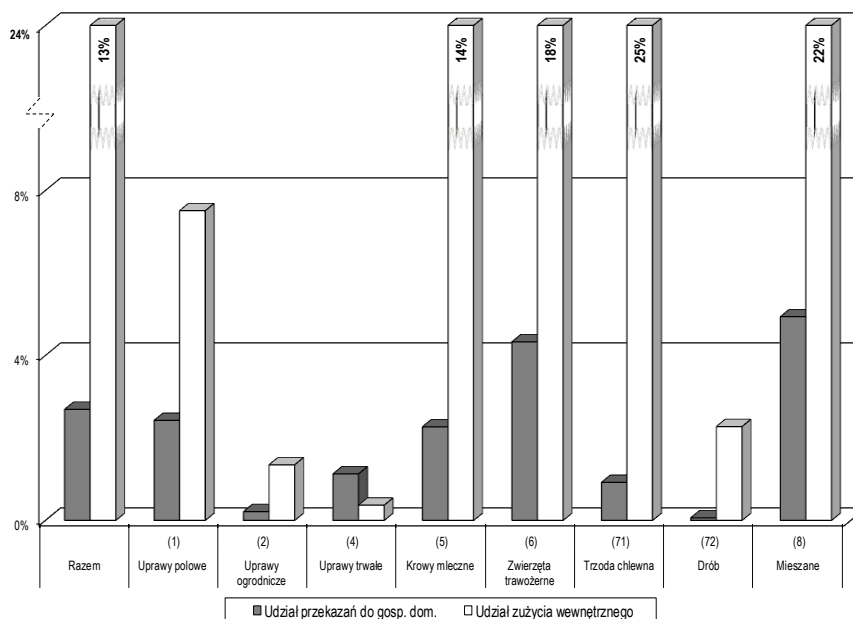
W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych, w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu (patrz: Wykres 2.1-9) odnotowano najniższe wskaźniki udziału zużycia wewnętrznego (0,4%, 1,3% i 2,3%) - odzwierciedlające stopień wykorzystania własnych produktów w dalszej produkcji gospodarstwa rolnego tzw. samozaopatrzenia produkcyjnego. To oznacza, że te typy gospodarstw realizują produkcję z użyciem materiałów z zakupu, a samozaopatrzenie produkcyjne występuje w śladowym wymiarze. Poziom przekazania produktów gospodarstwa rolnego do gospodarstwa domowego nie stanowił znaczącego rozmiaru zrealizowanej produkcji. Wskaźnik wartości przekazania do gospodarstwa domowego w odniesieniu do wartości zrealizowanej produkcji zawierał się w granicach od 0,1% (gospodarstwa drobiowe) do 4,9% (gospodarstwa mieszane).

Niski wskaźnik przekazania z gospodarstw specjalizujących się w uprawach ogrodniczych, w uprawach trwałych, w uprawach polowych i z gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych wynika z ograniczonych potrzeb pozyskiwania bardzo wąskiego asortymentu produktów wytwarzanych w tych gospodarstwach. Wskaźniki przekazania do gospodarstwa domowego były relatywnie wysokie w gospodarstwach mieszanych oraz w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych. Biorąc pod uwagę

⁶ Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrachunkowych, pozostałe produkty i przychody.

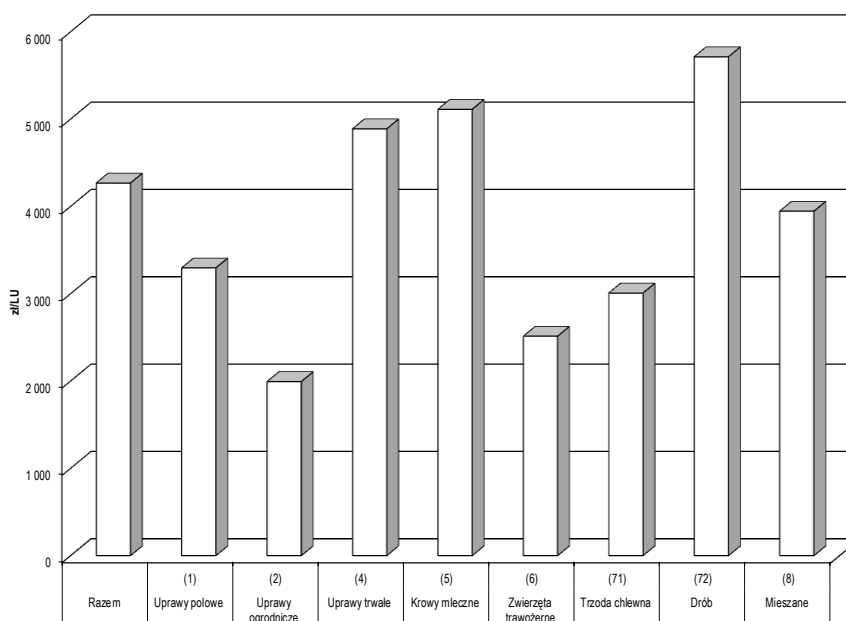
łącną wartość transakcji nierynkowych (zużycia wewnętrznego oraz przekazania produktów rolnych do gospodarstwa domowego) w przypadku tych typów produkcyjnych możemy mówić o dominacji modelu rolnictwa tradycyjnego, charakteryzującego się organiczną strukturą produkcji i zarządzaniem.

Wykres 2.1-9 **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych**

Wartość zrealizowanej produkcji zwierzęcej przypadająca na jedną sztukę przeliczeniową zwierząt (1 LU) ma związek ze specyfiką typów rolniczych (Wykres 2.1-10).

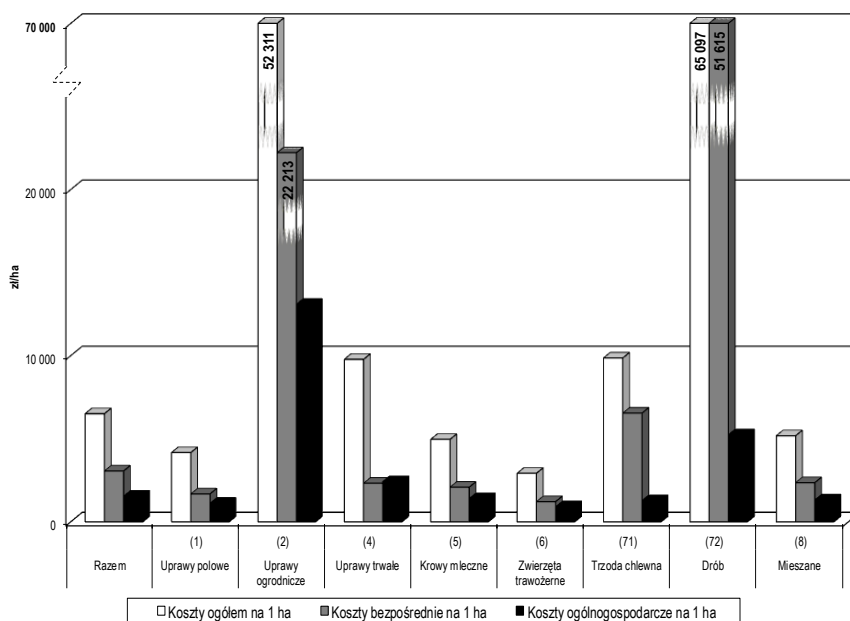
Wykres 2.1-10 **Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych**

Wśród gospodarstw z dużym udziałem produkcji zwierzęcej w wartości produkcji całkowitej (typy 5 - 8), najwyższą produktywnością charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie drobiu (5 713 zł/LU), a najniższą w chowie zwierząt trawożernych (2 513 zł/LU). Charakterystyka produktywności zwierząt w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej (typy 1, 2 i 4), ma charakter przypadkowy ze względu na mało liczne pogłowie zwierząt.

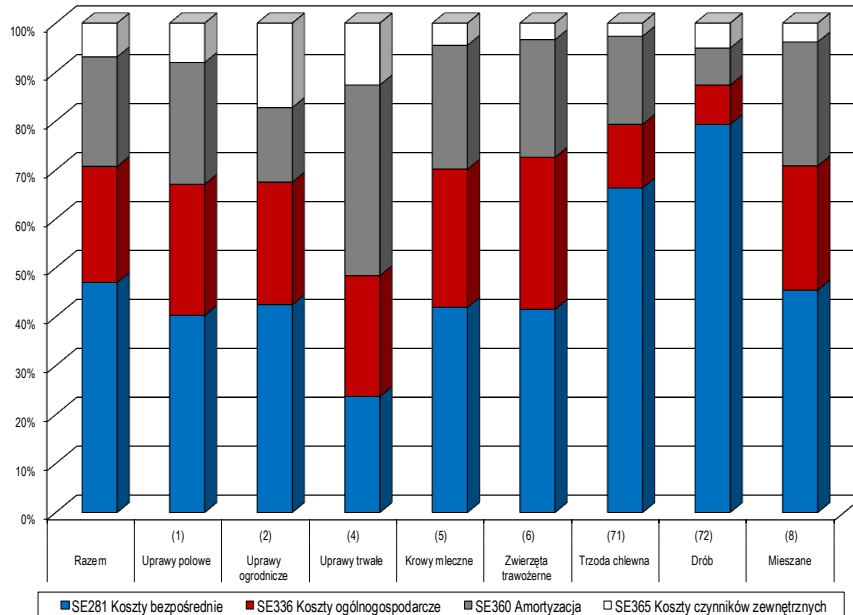
Z produktywnością ziemi koresponduje intensywność produkcji mierzona wartością kosztów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.1-11). Poziom kosztów produkcji w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu (65 097 zł/ha) był wielokrotnie wyższy w porównaniu z gospodarstwami innych typów (prawie 16-krotnie wyższy niż w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych). Wysoka intensywność produkcji w gospodarstwach drobiowych wynika z tego, że ten rodzaj produkcji nie jest ściśle powiązany z obszarem ziemi i warunkami środowiskowymi. Najniższe koszty przypadające na 1 ha użytków rolnych (2 915 zł) poniosły gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych.

Wykres 2.1-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Koszty amortyzacji miały najwyższy, wynoszący 39,0% udział w kosztach gospodarstw specjalizujących się w uprawach trwałych. W typie gospodarstw specjalizujących się w uprawach ogrodniczych odnotowano najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych (17,2%), wśród których 90,4% stanowiły wynagrodzenia (patrz: Wykres 2.1-12).

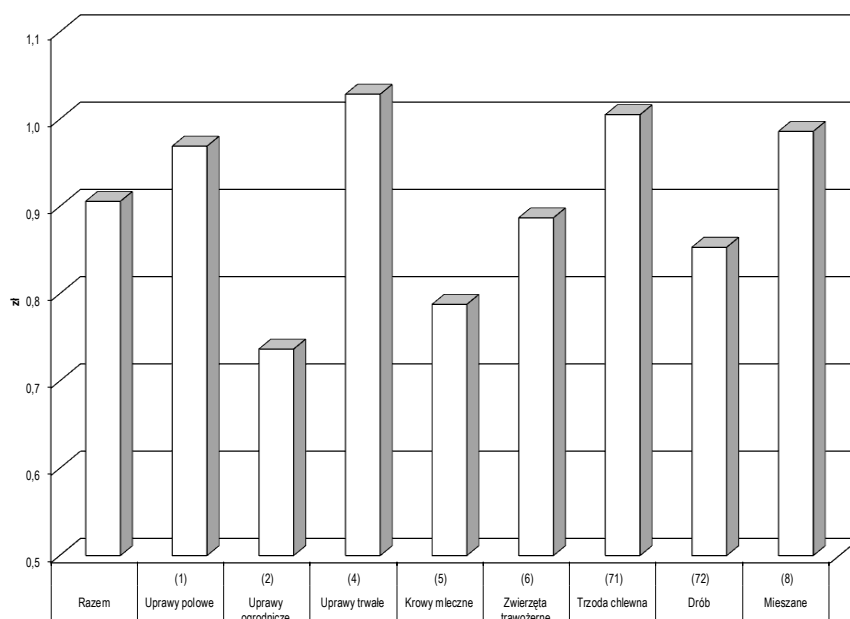
Wykres 2.1-12 Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych

W gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu zauważalny jest wśród analizowanych ośmiu typów gospodarstw najwyższy udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem (79,3%). Jest on spowodowany technologią produkcji, charakteryzującą się żywieniem paszami treściwymi wysokiej jakości. Z kolei najwyższy udział kosztów ogólnogospodarczych (31,1%) w kosztach produkcji odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych. W tym typie gospodarstw wartość bezwzględna kosztów ogółem (32 132 zł) była najniższa wśród analizowanych ośmiu typów.

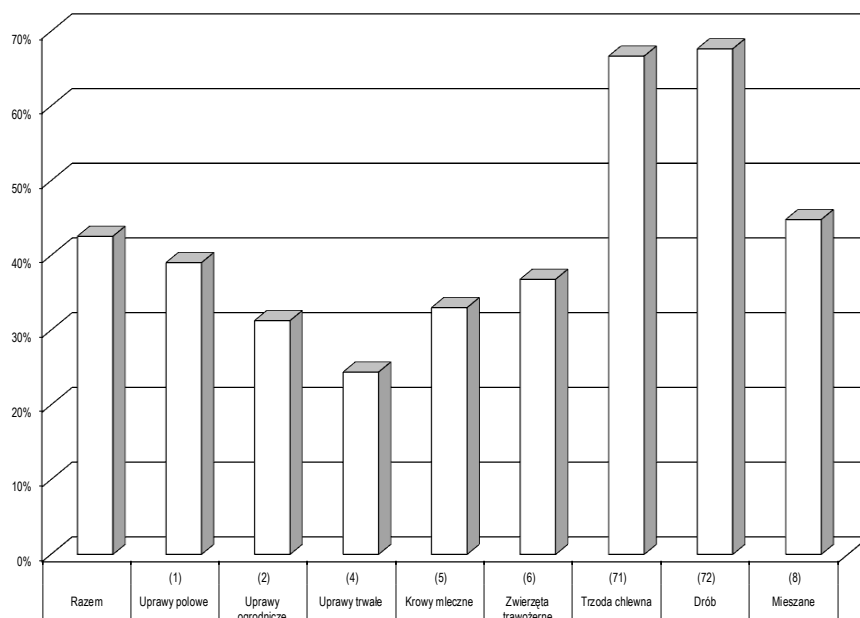
Efektywność produkcji liczona na podstawie zrealizowanej wartości produkcji obliczanej według cen rynkowych, wyrażana jest za pomocą wskaźnika kosztu wytworzenia 1 zł produkcji ogółem (patrz: Wykres 2.1-13). W 2014 roku najniższą efektywnością charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych, gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu, gospodarstwa mieszane i gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych. W tych gospodarstwach koszt ogółem wytworzenia 1 zł produkcji wyniósł odpowiednio 1,03 zł, 1,01 zł, 0,99 zł i 0,97 zł. Najkorzystniejszą relację kosztów do produkcji osiągnęły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych, w których wskaźnik ten wyniósł 0,74 zł.

Wykres 2.1-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych

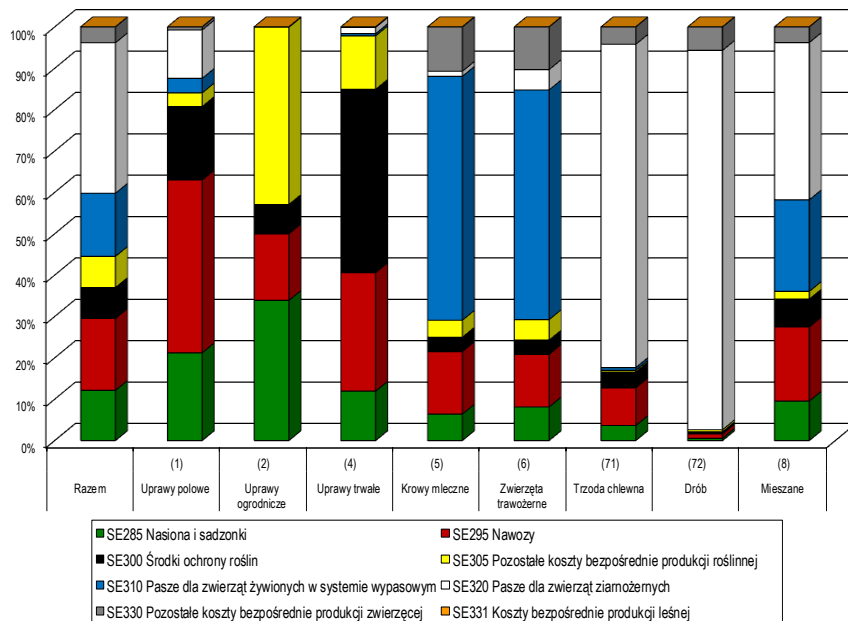

Koszty bezpośrednie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu stanowiły 79,7% produkcji ogółem. W pozostałych typach rolniczych relacje te kształtowały się na poziomie od 24,4% do 66,7% produkcji (patrz: Wykres 2.1-14 i Wykres 2.1-15).

Wykres 2.1-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

Wykres 2.1-15 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych

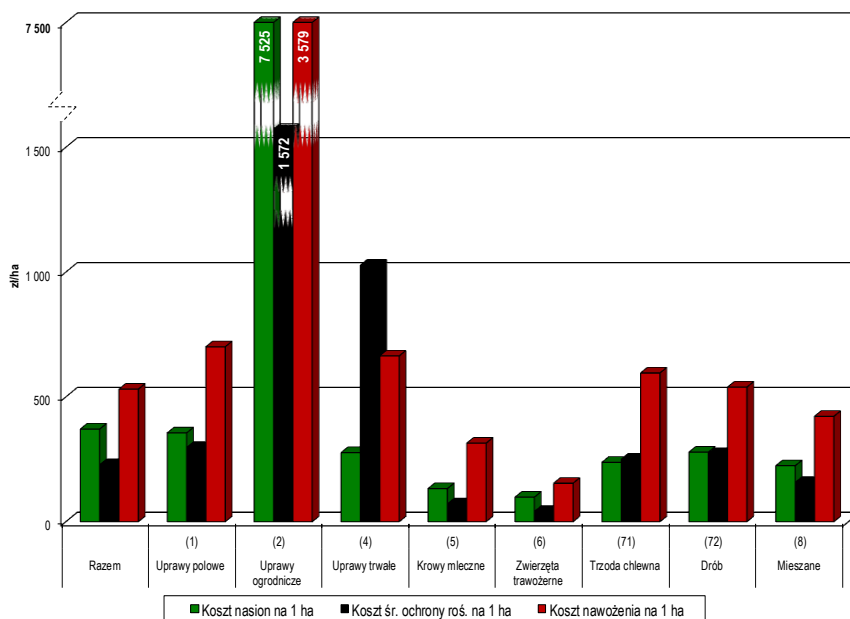

W zależności od ukierunkowania produkcyjnego gospodarstw różna była struktura rodzajowa kosztów bezpośrednich. W gospodarstwach ukierunkowanych na produkcję roślinną dominującymi były koszty nawozów i środków ochrony roślin. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych i w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych udział tych dwóch składników w kosztach bezpośrednich wyniósł odpowiednio 73,0% i 59,5%. Z kolei w gospodarstwach ukierunkowanych na produkcję zwierzęcą, podstawowy udział w kosztach bezpośrednich miały pasze (60,2% - 91,7%). Najwyższy ich udział odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu.

Koszty nawożenia mineralnego w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych (3 579 zł) były prawie sześciokrotnie wyższe niż przeciętnie w całej zbiorowości gospodarstw (531 zł). Wyższym poziomem kosztów nawożenia ukierunkowanych na produkcję roślinną charakteryzowały się także gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (701 zł) oraz uprawach trwałych (6664 zł). Najniższe koszty nawożenia mineralnego ponoszone były w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą (z wyjątkiem gospodarstw drobiowych), zwłaszcza utrzymujących bydło.

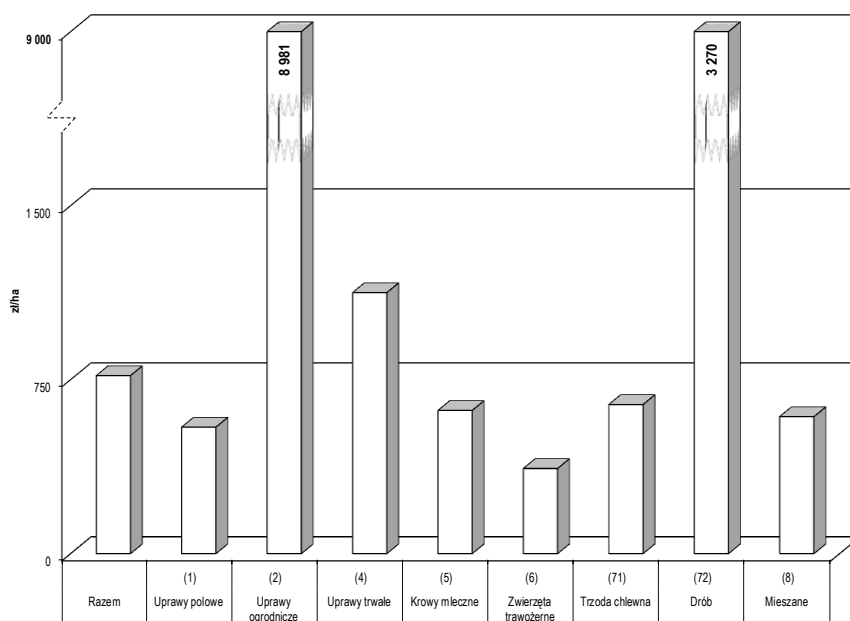
Najwyższy poziom kosztów środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha (1572 zł) zaobserwowano w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych. Natomiast w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach trwałych poziom kosztów środków ochrony roślin przewyższył o 55 % poziom kosztów nawożenia mineralnego. Podobnie jak w przypadku kosztów nawożenia, także koszty środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych najniższe były w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta trawożerne. To niewątpliwie wynika z większego udziału powierzchni paszowej w strukturze użytków rolnych i ich bardziej ekstensywnej produkcji.

Wykres 2.1-16 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

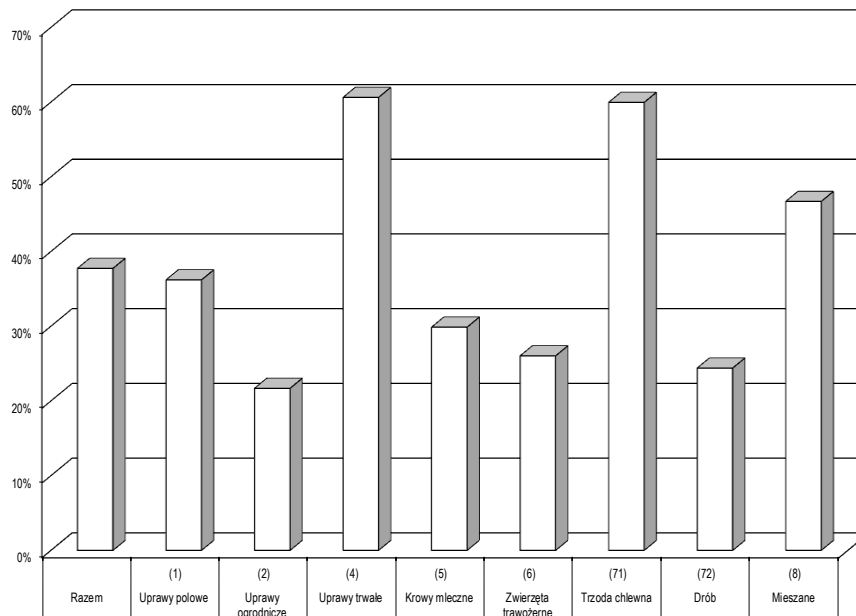
Najwyższy koszt nośników energii (energii elektrycznej i paliw) przypadających na jednostkę powierzchni odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Koszty te wyniosły 8 981 zł na 1 ha użytków rolnych, podczas gdy w średnim gospodarstwie z pola obserwacji 767 zł (patrz: Wykres 2.1-17).

Wykres 2.1-17 Koszty energii elektrycznej i paliw 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

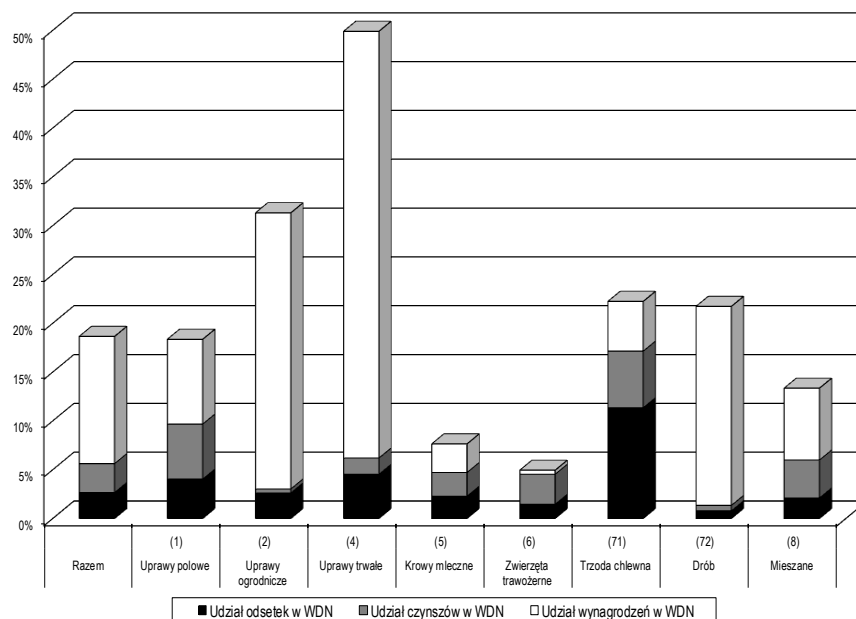
Najwyższy udział kosztów amortyzacji (patrz: Wykres 2.1-18), przekraczający 50% udział w wartości dodanej brutto odnotowano w dwóch typach gospodarstw: specjalizujących się w uprawach trwałych (60,6%) i w gospodarstwach specjalizujących się w chowie trzody chlewnej (59,9%). Z kolei w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych udział ten był wyraźnie poniżej średniego w całym zbiorze gospodarstw (21,7%).

Wykres 2.1-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

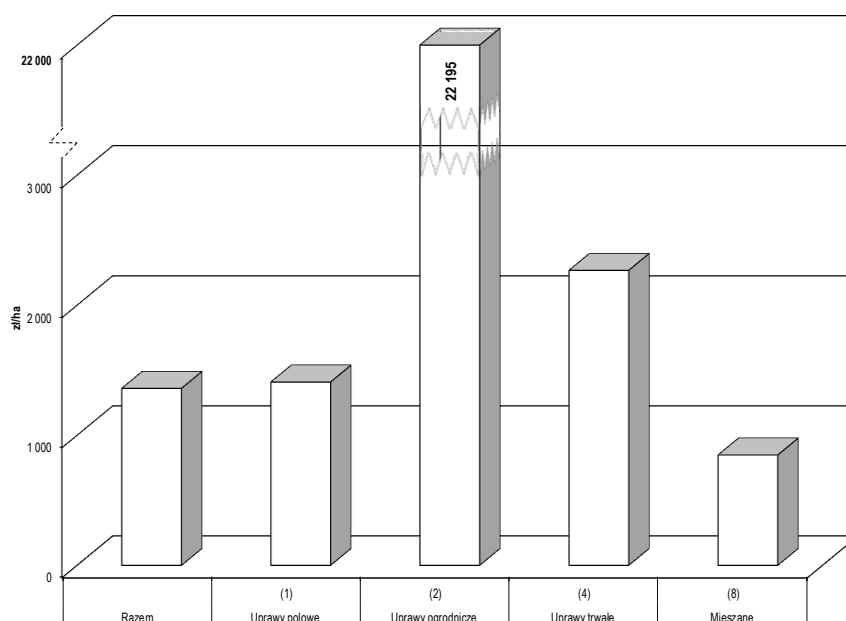
Ostatnią grupą kosztów, tzw. właścicielskich, są koszty zewnętrznych czynników produkcji. Odzwierciedlają one roczne koszty użycia obcych czynników wytwórczych w działalności gospodarstwa rolnego. Należy zwrócić uwagę na fakt, że najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto, czyli nadwyżki ekonomicznej zrealizowanej przez wszystkie zaangażowane czynniki wytwórcze bez względu na ich status własnościowy, miały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych (49,9%) oraz w uprawach ogrodniczych (31,1%). Ten relatywnie wysoki udział ma związek ze stosunkowo wysokimi kosztami pracowników najemnych oraz za korzystanie z obcego kapitału (zaciągniętych kredytów) (patrz: Wykres 2.1-19). Najniższy udział tej grupy kosztów w wartości dodanej netto odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (4,9%).

Wykres 2.1-19 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych**

Wartość kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej przypadających na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych była największą w porównaniu z pozostałymi analizowanymi typami rolniczymi i wyniosła 22 195 zł. Ta wartość wielokrotnie przewyższyła poziom tego rodzaju kosztów w pozostałych typach gospodarstw (patrz: Wykres 2.1-20).

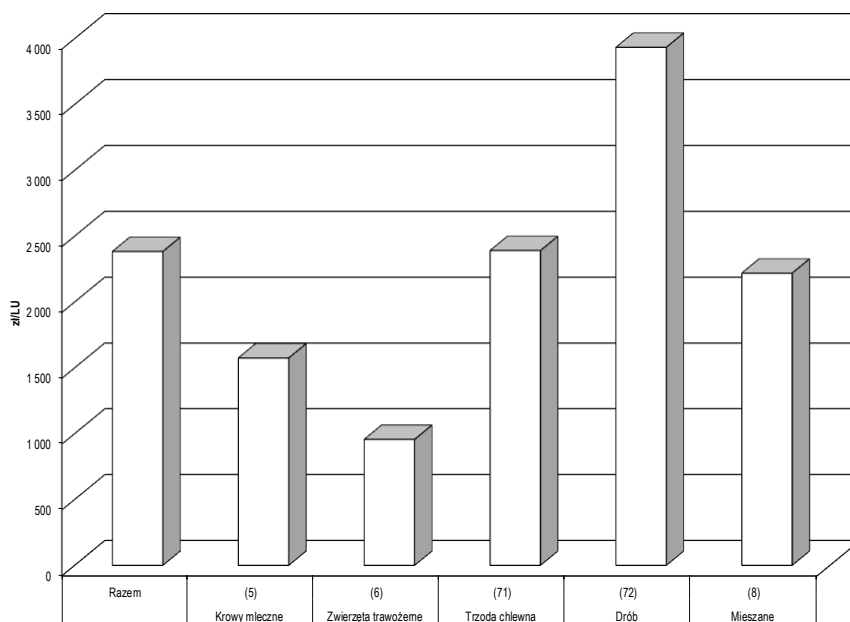
Wykres 2.1-20 **Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych**

Wysoki poziom kosztów bezpośrednich przypadających na jednostkę powierzchni gruntów, wynikł z intensywnego charakteru produkcji realizowanej w znacznej części pod osłonami. W pozostałych typach poziom tych kosztów zawierał się w granicach od 354 zł - w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych do 2 268 zł - w gospodarstwach ukierunkowanych na uprawy trwałe. Relatywnie wysoki poziom tych kosztów zwłaszcza w gospodarstwach specjalizujących się w drobiu wynika z niskiej efektywności produkcji roślinnej w tych gospodarstwach. Z powodu dużego zróżnicowania, na wykresie nie zaprezentowano poziomu kosztów w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji zwierzęcej.

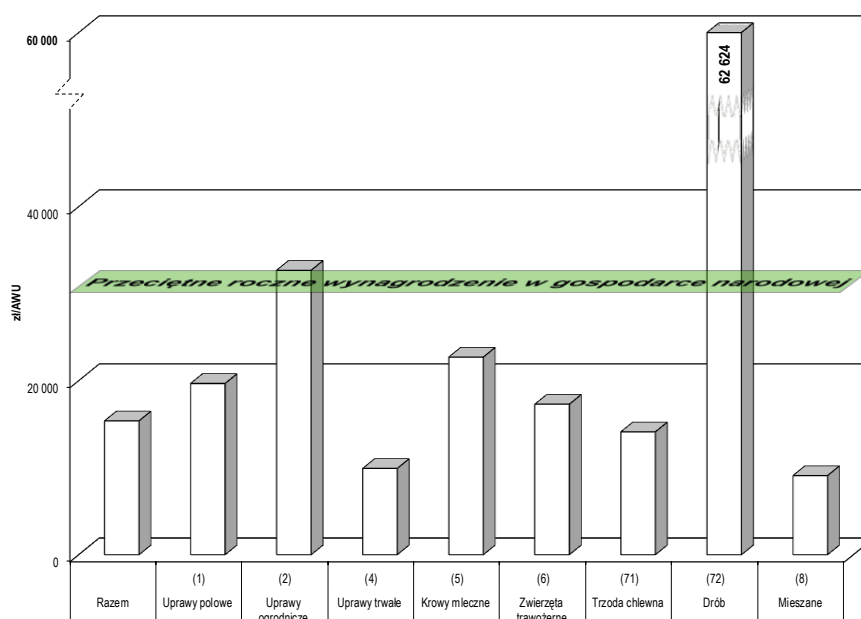
Poziom kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU zdeterminowany był gatunkiem zwierząt określającym dany typ rolniczy (Wykres 2.1-21). W tym ujęciu kosztochłonności, najniższym wskaźnikiem charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (956 zł), a najwyższym wskaźnikiem gospodarstwa utrzymujące drób (3 933 zł). Relatywnie wysoki poziom tych kosztów, zwłaszcza w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych wynika z niskiej efektywności produkcji zwierzęcej w tym typie gospodarstw.

Wykres 2.1-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych

Tylko w dwóch typach rolniczych zrealizowana wartość dodana netto przypadająca na osobę pełnozatrudnioną przewyższyła średnie roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej⁷: w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (32 681 zł) i w gospodarstwach specjalizujących się w chowie krów mlecznych (22 700 zł). W pozostałych typach ta relacja ukształtowała się mniej korzystnie. Najmniejszą wartość dodaną netto przypadającą na osobę pełnozatrudnioną zrealizowały gospodarstwa mieszane (9 088 zł) i gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych (9 906 zł) (patrz: Wykres 2.1-22).

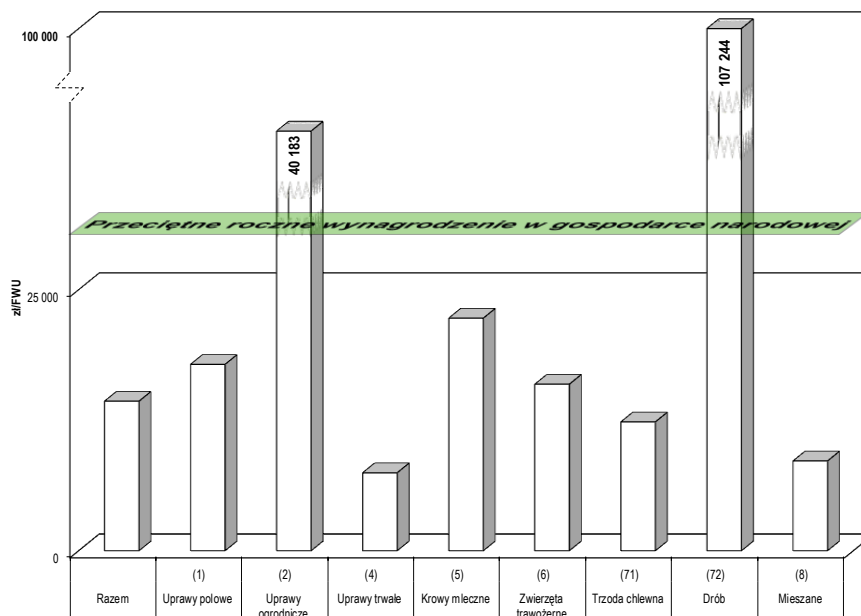
Wykres 2.1-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

⁷ Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to kto jest ich właścicielem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej. Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 30 915 zł w 2014 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

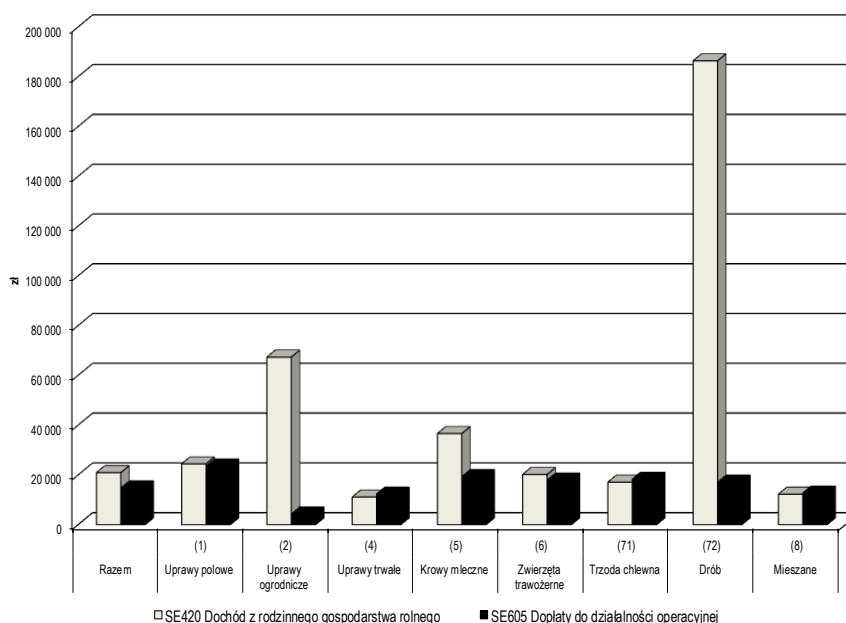
Analiza zrealizowanego poziomu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) przypadającego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą (patrz: Wykres 2.1-23) wskazuje, że najniższą opłatę za własne czynniki wytwórcze (pracę, ziemię i inny kapitał) zaangażowane do działalności operacyjnej rodzinnego gospodarstwa rolnego rodziny rolniczej, dostarczyła działalność gospodarstw mieszanych (7 462 zł) i gospodarstw specjalizujących się w uprawach trwałych (8 590 zł). Po drugiej stronie rozkładu znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w produkcji drobiu, które dostarczyły najwyższą kwotę dochodu w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną (107 244 zł). Wyższy poziom dochodu od średniego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej w 2014 roku, dostarczyły także gospodarstwa specjalizujące się w produkcji ogrodniczej (40 183 zł).

Wykres 2.1-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

Najwyższy wpływ dopłat do działalności operacyjnej na kształtowanie się poziomu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego, odnotowano w gospodarstwach mieszanych i specjalizujących się w uprawach trwałych, w chowie trzody chlewnej i w gospodarstwach mieszanych.

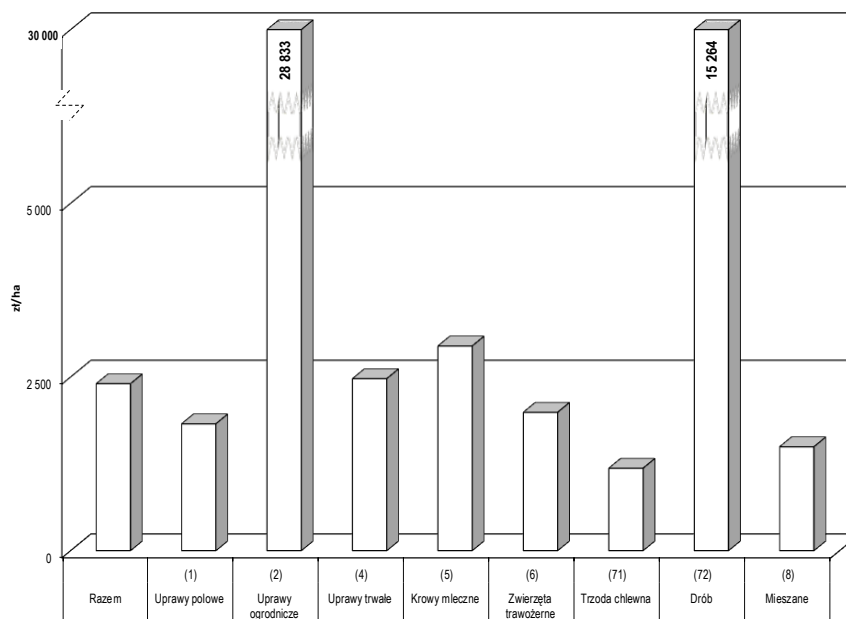
Wykres 2.1-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

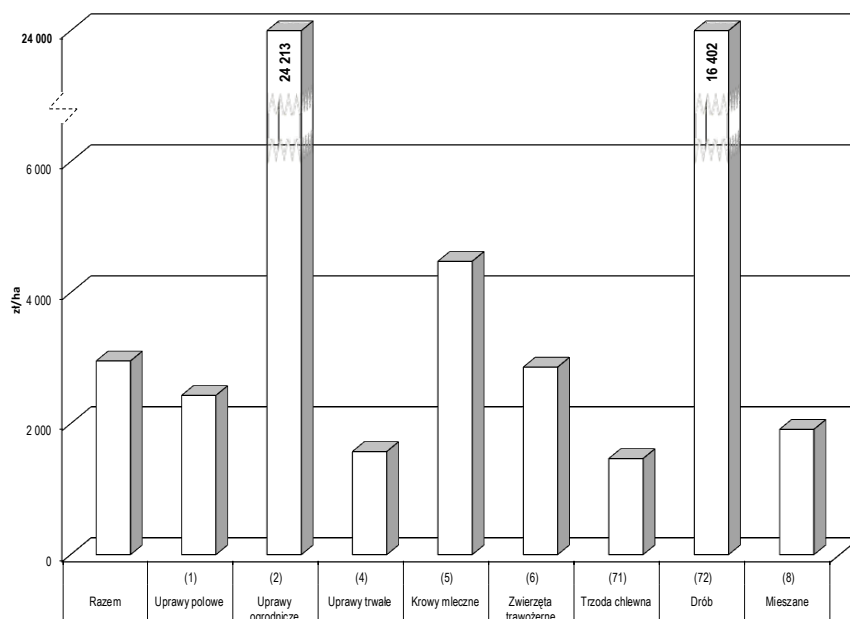
W tych trzech typach gospodarstw relacja dopłat bezpośrednich do zrealizowanego dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego wyniosła odpowiednio 110,9%, 106,9% i 103,6%. Także w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych, w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych i w gospodarstwach specjalizujących się chowie krów mlecznych wskaźnik relacji był wyższy od 50% (96,5, 89,0 i 59,7). Można więc stwierdzić, że w wymienionych trzech typach gospodarstw zrealizowano dochód a w pozostałych trzech zrealizowano jego większą część dzięki dopłatom bezpośrednim do działalności operacyjnej, pozyskanym kanałami pozarynkowymi. Stan ten wynikał na skutek tego, że te gospodarstwa zrealizowały stratę lub relatywnie niższe do pozyskanych dopłat, dochody liczone według cen rynkowych. Jednocześnie te gospodarstwa posiadały relatywnie duży obszar użytków rolnych objętych jednolitą i uzupełniającą płatnością obszarową, będącymi głównymi składnikami dopłat do działalności operacyjnej (patrz: Wykres 2.1-1 i Wykres 2.1-24). Najszerszą relacją dopłat bezpośrednich do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (6,0%), których rozmiar produkcji w małym stopniu wiązał się z zasobami gruntów rolnych. Sytuacja dochodowa tych gospodarstw była w podstawowym stopniu uzależniona od relacji rynkowych i efektywności produkcji.

Analiza zrealizowanej wartości dodanej netto z 1 hektara powierzchni użytków rolnych oraz zrealizowanego dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego z 1 hektara powierzchni własnych użytków rolnych (patrz: Wykres 2.1-25 i Wykres 2.1-26) wskazuje, że te wskaźniki były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (wynosiły odpowiednio 28 833 zł i 24 213 zł) i w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu (15 264 zł i 16 402 zł). Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te zrealizowały relatywnie wysokie dochody z produkcji w małym stopniu powiązanej z zasobami ziemi, których rozmiar był relatywnie do rozmiaru produkcji niewielki. W strukturze własnościowej ziemi posiadanej przez te dwa typy gospodarstw dominującą pozycję (odpowiednio 82,7 % i 72,3 %) stanowiła ziemia własna. Najniższe wartości wskaźników dochodowości ziemi odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie trzody chlewnej (1 187 zł i 1 466 zł) i w gospodarstwach mieszanych (1 496 zł i 1 913 zł).

Wykres 2.1-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

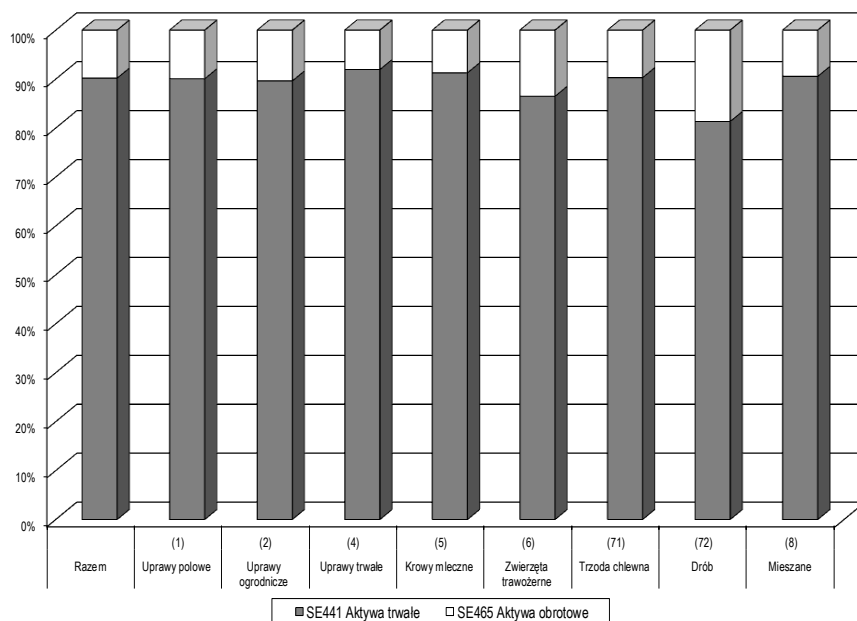

Wykres 2.1-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

Struktura aktywów znajdujących się w posiadaniu gospodarstwa rolnego (patrz: Wykres 2.1-27) jest jednym z czynników decydujących o tempie obrotu ulokowanego w nim kapitału.

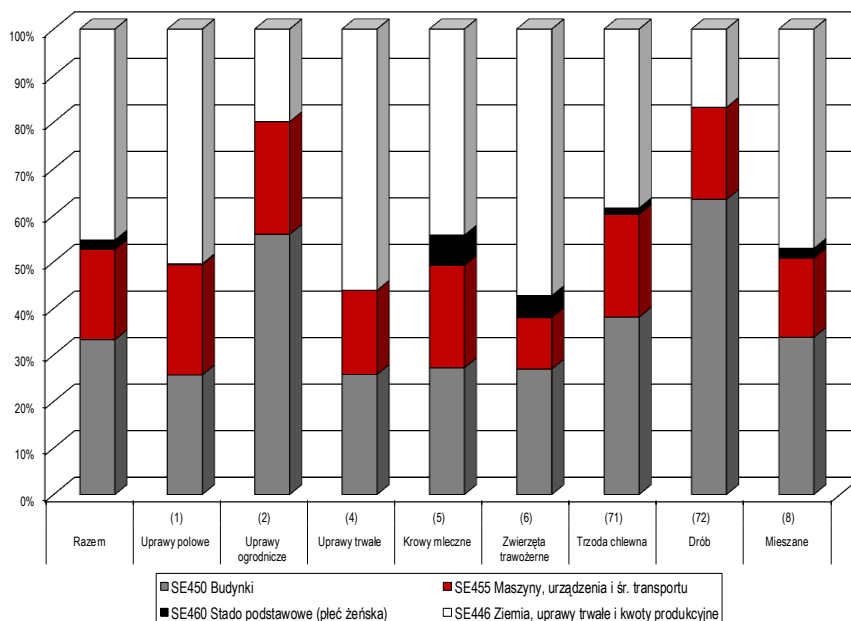
Wykres 2.1-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Wysoki udział środków trwałych w aktywach całkowitych znacznie zmniejsza tempo obrotu środków. Analizowane typy gospodarstw rolnych charakteryzowały się bardzo wysokim udziałem środków trwałych (80% - 90%), a różnice pomiędzy poszczególnymi typami rolniczymi były niewielkie. Najwyższy udział środków trwałych obserwowany był w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (92,0%), a najniższy w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu (75,4%).

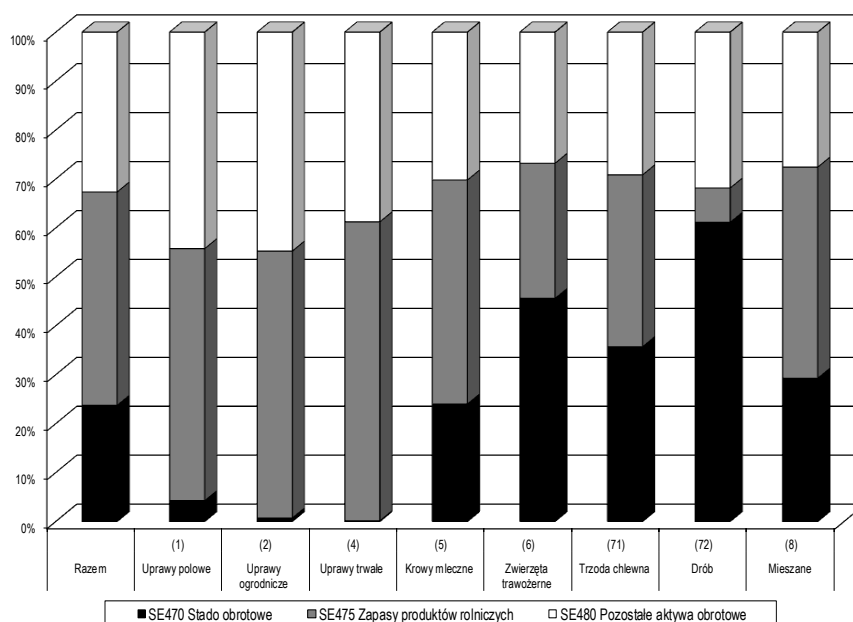
W strukturze aktywów trwałych dominującym składnikiem, przekraczającym 50% ich wartości była ziemia (łącznie z uprawami trwałymi i kwotami produkcyjnymi). Udział w trzech analizowanych typach gospodarstw: specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych, w uprawach trwałych i w uprawach polowych. Jej udział stanowił odpowiednio 57,3%, 56,1% i 50,4% (patrz: Wykres 2.1-28). Udział w strukturze aktywów trwałych środków o charakterze ostonowym: budynki i budowle przekraczający 50% odnotowano w dwóch typach gospodarstw: specjalizujących się w chowie drobiu i w uprawach ogrodniczych, odpowiednio (63,4% i 55,9%). Najwyższym udziałem środków technicznych w aktywach trwałych charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (24,2%). W gospodarstwach specjalizujących się w chowie krów mlecznych, relatywnie duży udział w strukturze aktywów trwałych stanowiły zwierzęta stada podstawowego w wartości środków trwałych (6,5%).

Wykres 2.1-28 **Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

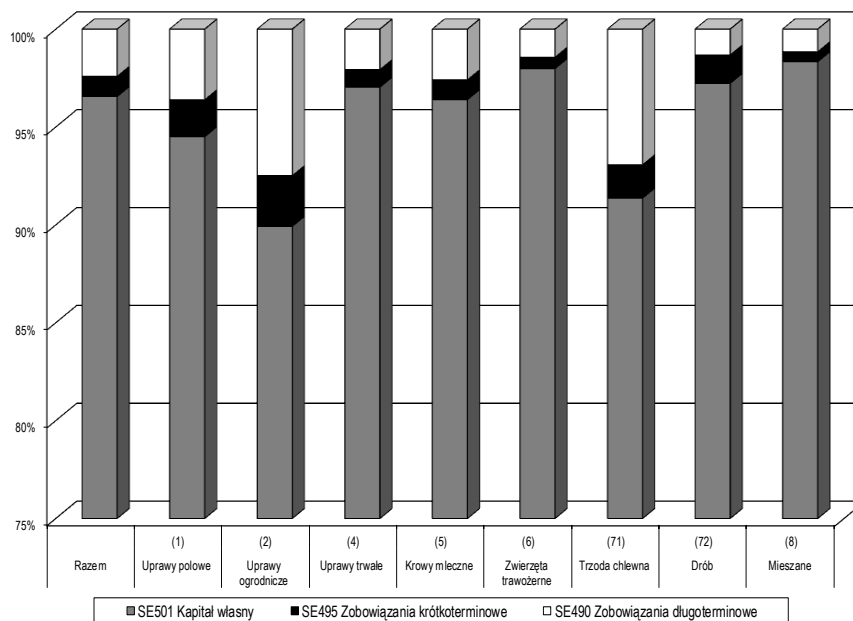
Specyfika produkcji określonych typów rolniczych ma istotny wpływ także na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 2.1-29). W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych dominującą część (61,1 %) aktywów obrotowych stanowiły zapasy produktów rolniczych, zaś w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych pozostałe środki obrotowe (44,7 %), na które składały się głównie materiały do produkcji z zakupu. Największy udział zwierząt stada obrotowego w strukturze aktywów obrotowych odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu (61,1 %).

Wykres 2.1-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

W strukturze pasywów gospodarstw wszystkich ośmiu typów rolniczych dominował kapitał własny (patrz: Wykres 2.1-30). To oznacza, że majątek badanych gospodarstw finansowany był głównie własnymi środkami, co świadczy o wysokiej autonomii finansowania majątku znajdującego się w dyspozycji gospodarstwa rolnego.

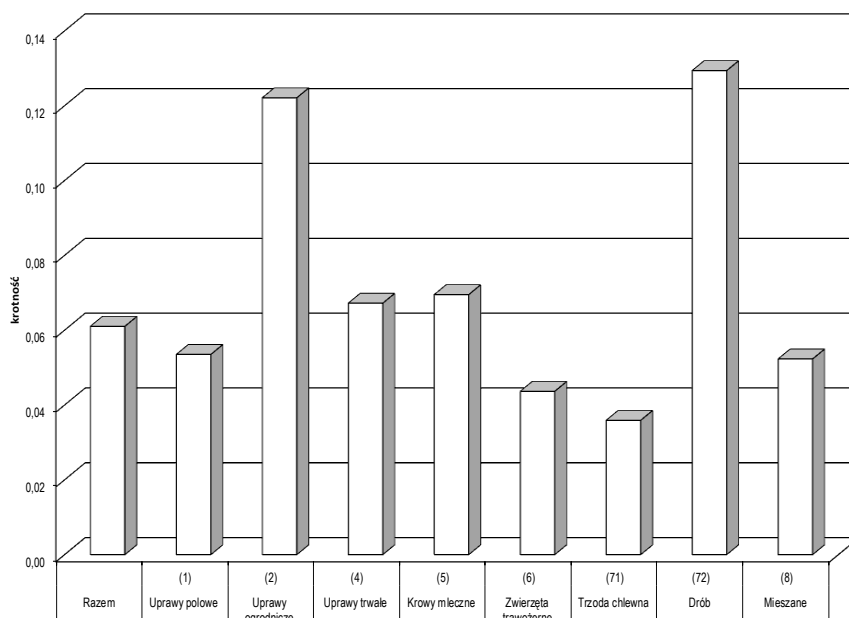
Wykres 2.1-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Najwyższy stopień zadłużenia aktywów zaobserwowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (10,1%). Z analizy poziomu zadłużenia aktywów wynika, że poziom zadłużenia aktywów większy, od średniego w badanym zbiorze gospodarstw (3,4 %), zaobserwowano w gospodarstwach z czterech typów rolniczych. Poziom zadłużenia aktywów w pozostałych typach gospodarstw był niższy od średniego i wynosił: w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (3,0 %), w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu (2,8 %), w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (2,0 %), w gospodarstwach mieszanych (1,7 %). Zewnętrzną formą dofinansowania aktywów z gospodarstw analizowanych typów rolniczych, były głównie kredyty długoterminowe. W zobowiązaniach siedmiu z ośmiu analizowanych typów gospodarstw (z wyjątkiem gospodarstw wyspecjalizowanych w chowie drobiu), odnotowano dominujący udział zobowiązań długoterminowych w zobowiązaniach całkowitych (od 62,7% do 76,5%). Średni udział zobowiązań długoterminowych w badanym zbiorze gospodarstw wyniósł 70,1 %.

Przeptyw pieniężny (2)⁸ informuje o nadwyżce środków pieniężnych, pozostającej do dyspozycji posiadaczy gospodarstw rolnych po sfinansowaniu przez nich działalności operacyjnej, inwestycyjnej i obsłudze zadłużenia. Wygenerowane saldo dodatnie może posłużyć m.in. do utworzenia rezerwy dla sfinansowania przyszłych inwestycji odtworzeniowych i rozwojowych (patrz: Wykres 2.1-31). Wskaźnik relacji przepływu pieniężnego (2) do aktywów ogółem określa efektywność ulokowania środków w składnikach majątku gospodarstwa. Najwyższą efektywność, wśród analizowanych ośmiu typów gospodarstwa, odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu (12 %) i w gospodarstwach specjalizujących się uprawach ogrodniczych (11 %), a najniższą (4%) odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie trzody chlewnej i w chowie zwierząt trawożernych.

Wykres 2.1-31 Relacja przepływu pieniężnego (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych

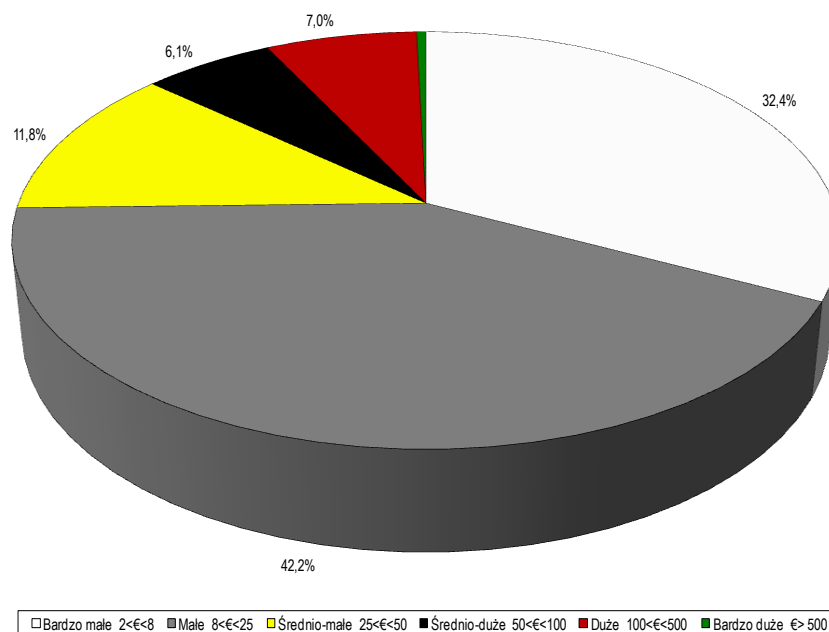
⁸ Przeptyw pieniężny (2) (SE530) -ukazuje zdolność gospodarstwa rolnego do samofinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności. Przeptyw pieniężny (2) obliczany jest w następujący sposób: Przeptyw pieniężny (1) + sprzedaż środków trwałych - zakupy i inwestycje w środkach trwałych + stan zobowiązań na koniec roku - stan zobowiązań na początek roku.

2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej

2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

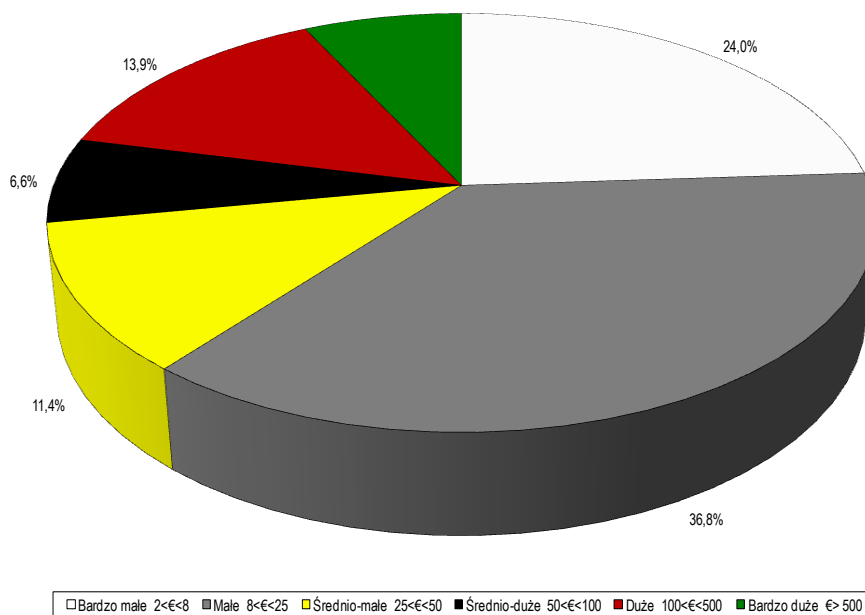
W posiadaniu gospodarstw bardzo małych oraz małych pod względem wielkości ekonomicznej, znajdowało się prawie 75% obszaru użytków rolnych. Znaczący był również udział gospodarstw średnio-małych, które gospodarowały na 11,8% powierzchni użytków rolnych. Gospodarstwa duże, stanowiące 1,1% liczby gospodarstw, posiadały 7% powierzchni (patrz: Wykres 2.2-1). W tej klasie wielkości ekonomicznej (od 100 do 500 tys. euro SO) dominowały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych oraz nastawione na chów drobiu (porównaj Wykres 1.2-1).

Wykres 2.2-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

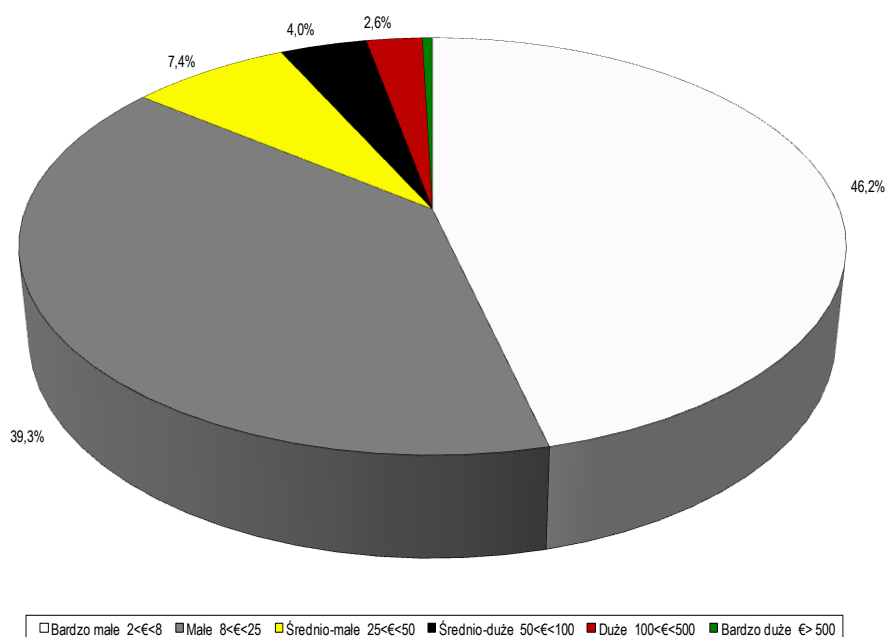
Rozkład pogłównia zwierząt wyrażony w jednostkach przeliczeniowych LU (patrz: Wykres 2.2-2), wskazuje na zdecydowaną przewagę gospodarstw o wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro SO, w których skoncentrowane było ponad 2/3 pogłównia (72,2%). W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej powyżej 100 tys. euro SO znajdowało się ponad 21% pogłównia zwierząt.

Wykres 2.2-2 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

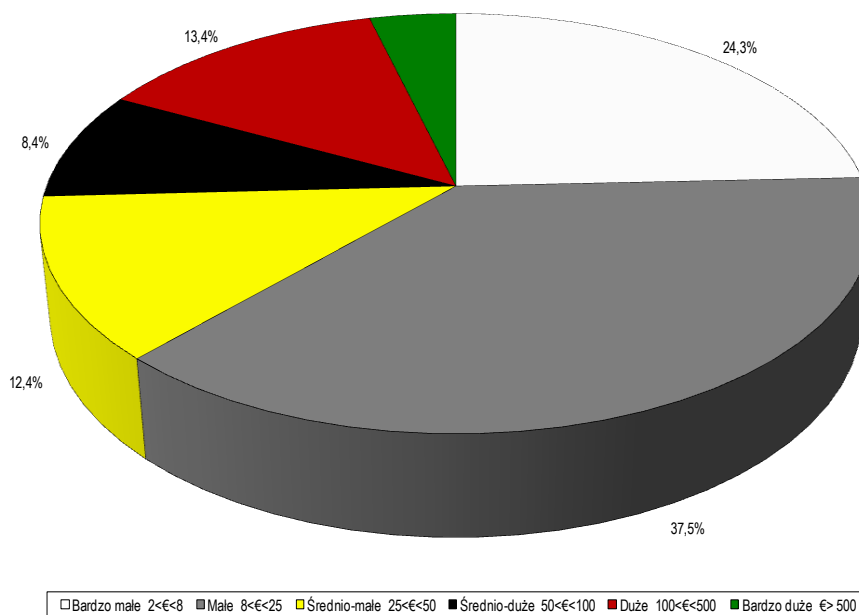
Gospodarstwa bardzo małe i małe obejmowały 85,5% ogółu nakładów pracy. Na uwagę zasługują również gospodarstwa duże, które mimo, że użytkowały znaczącą powierzchnię ziemi – 7% ogółu (patrz: Wykres 2.2-1) oraz posiadały 13,9% zwierząt (patrz: Wykres 2.2-2), to zaangażowały zaledwie 2,6% ogółu nakładów pracy. Świadczy to o wysokiej wydajności pracy w tych gospodarstwach (patrz: Wykres 2.2-3).

Wykres 2.2-3 Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)

Udział poszczególnych grup gospodarstw w wartości obliczonej Standardowej Produkcji (SO) zdecydowanie różnił się od ich udziału w ogólnej liczbie gospodarstw. Biorąc pod uwagę skalę dysproporcji, na czoło wysuwały się gospodarstwa duże, które przy znikomym udziale w ogólnej liczbie gospodarstw (około 1%) wytwarzały 13,4% wartości SO. Na drugim biegunie znalazły się gospodarstwa bardzo małe (56% liczby gospodarstw) z 24,3% udziałem w sumie wartości SO (patrz: Wykres 2.2-4).

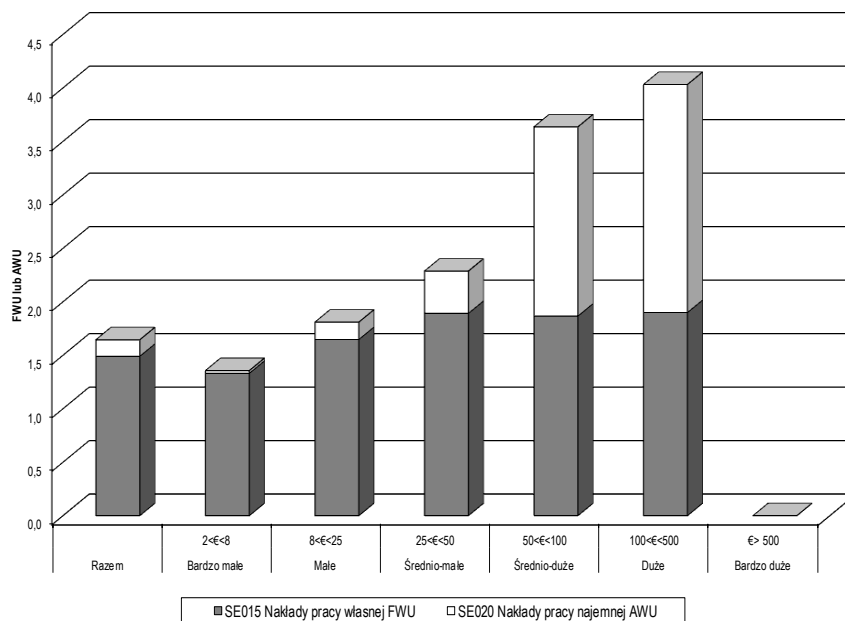
Wykres 2.2-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

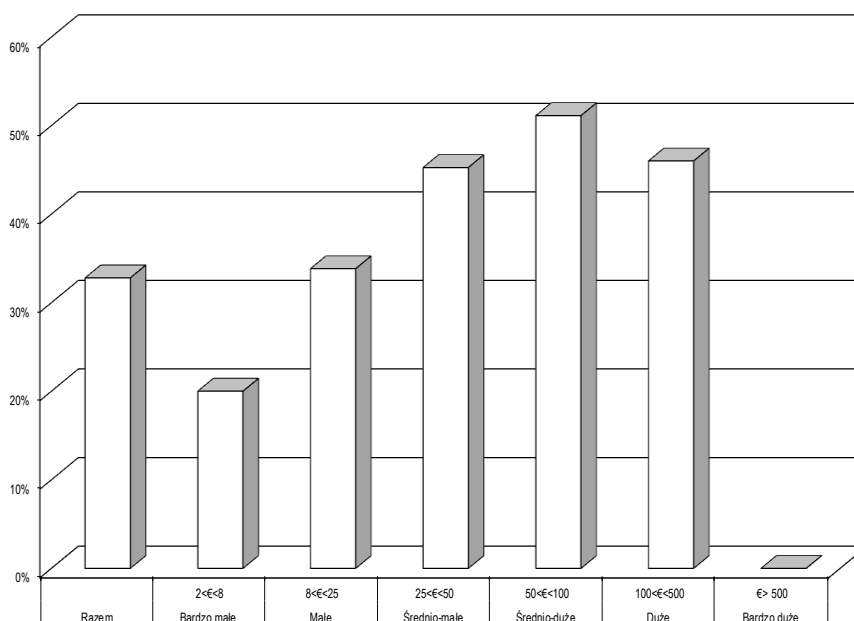
Poziom nakładów pracy wzrastał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Działalność gospodarstw o wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro SO opierała się głównie na własnych zasobach pracy. W gospodarstwach powyżej 50 tys. euro wykorzystanie najmniejszej siły roboczej było już wyższe, a jej wielkość w przypadku gospodarstw dużych stanowiła prawie 53% nakładów pracy (patrz: Wykres 2.2-5). Można zatem stwierdzić, że w gospodarstwach do 50 tys. euro SO licznie reprezentowane były gospodarstwa rodzinne, w których dominowała praca własna.

Wykres 2.2-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

W gospodarstwach regionu Małopolska i Pogórze odnotowano, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego zwiększały się zasoby posiadanych użytków rolnych. Ta sama prawidłowość dotyczyła ziemi dodzierżawianej⁹.

Wykres 2.2-6 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej

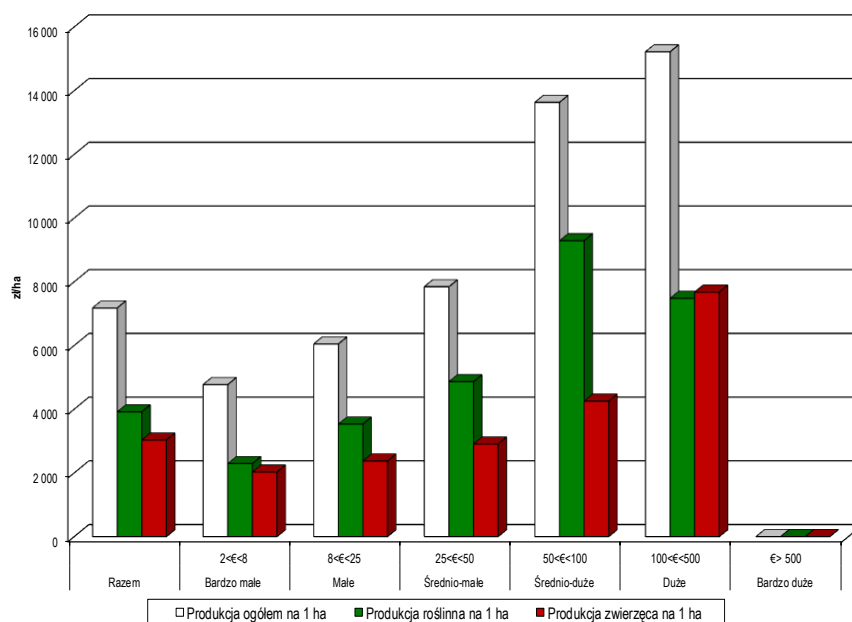

⁹ Patrz: przypis 1 na str. 7.

W większości klas wielkości ekonomicznej w strukturze własnościowej użytków rolnych przeważały grunty własne (z wyjątkiem gospodarstw średnio-dużych, w których udział gruntów dodzierżawionych przekroczył nieznacznie 50%). Udział dodzierżawionych użytków rolnych, zaprezentowany na wykresie wynosił przeciętnie 32,8% ogółu powierzchni i zmieniał się z 20% w gospodarstwach bardzo małych (do 8 tys. euro SO) do ponad 50% w grupie gospodarstw średnio-dużych i 46% w grupie gospodarstw powyżej 100 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-6).

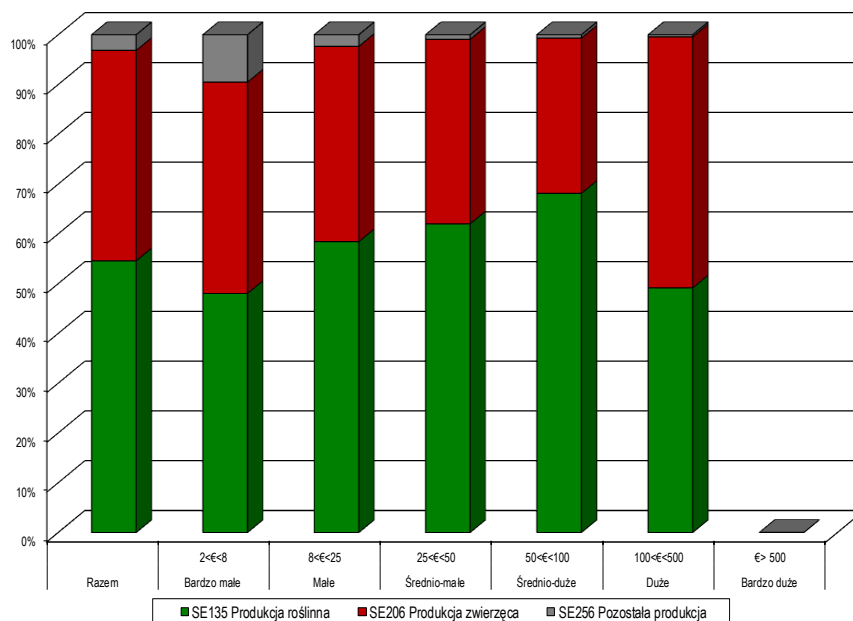
Najwyższą produktywność ziemi (mierzoną wartością produkcji przypadającą na 1 ha użytków rolnych) uzyskały gospodarstwa duże, a więc powyżej 100 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-7). Należy przy tym zaznaczyć, że w tej klasie największą grupę stanowiły gospodarstwa ogrodnicze (29%), nastawione na chów drobiu (27%), natomiast mniejszy udział (14,5%) miały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (porównaj: Wykres 1.2-1). Produkcja ogółem na 1 ha użytków rolnych w tych gospodarstwach była ponad 3-krotnie wyższa niż w gospodarstwach najmniejszych. Przeliczając produkcję roślinną na 1 ha użytków rolnych podobnie jak w przypadku produkcji ogółem i zwierzęcej obserwowano wzrost produktywności wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Jedynie w przypadku gospodarstw dużych produkcja roślinna była niższa niż w poprzedniej klasie wielkości ekonomicznej.

Wykres 2.2-7 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

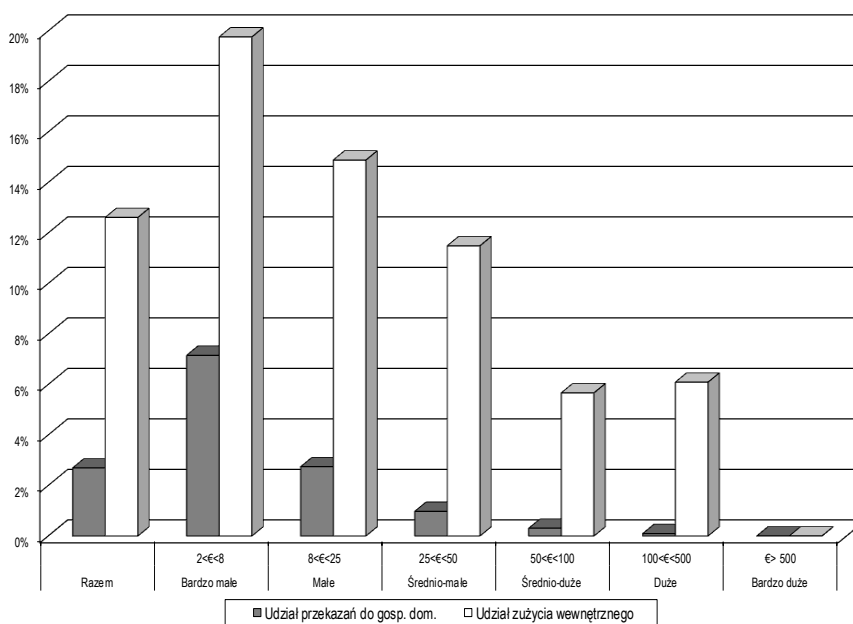
Udział produkcji zwierzęcej w strukturze produkcji tylko w przypadku gospodarstw dużych (powyżej 100 tys. euro SO) przekroczył 50%. W pozostałych gospodarstwach dominowała produkcja roślinna, której udział w przypadku gospodarstw z klas wielkości ekonomicznej pomiędzy 25 tys. euro SO - 100 tys. euro SO przekraczał 60%. Udział pozostałej produkcji był niewielki (przeciętnie wyniósł on 3,1%) i tylko w przypadku gospodarstw najmniejszych był on znaczny - prawie 10% (patrz: Wykres 2.2-8).

Wykres 2.2-8 **Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

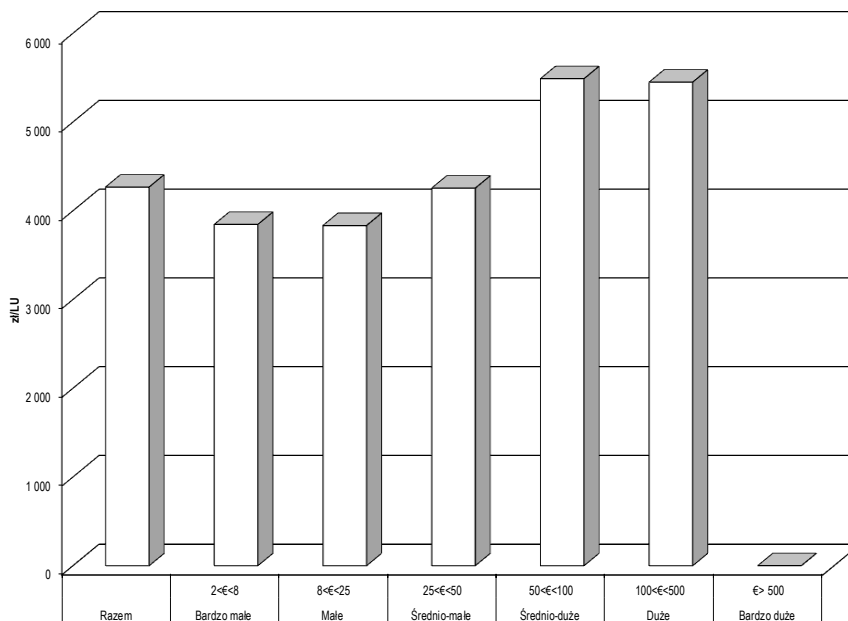
Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, wartość przekazanych produktów i usług do gospodarstwa domowego traciła na znaczeniu, nie przekraczając 1% produkcji ogółem w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 25 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-9). Wartość zużycia wewnętrznego zwiększała się wraz z wielkością klasy ekonomicznej od 5,7 tys. zł do 64,5 tys. zł na gospodarstwo, ale jej udział w strukturze produkcji był coraz niższy.

Wykres 2.2-9 **Udział przekazanych produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

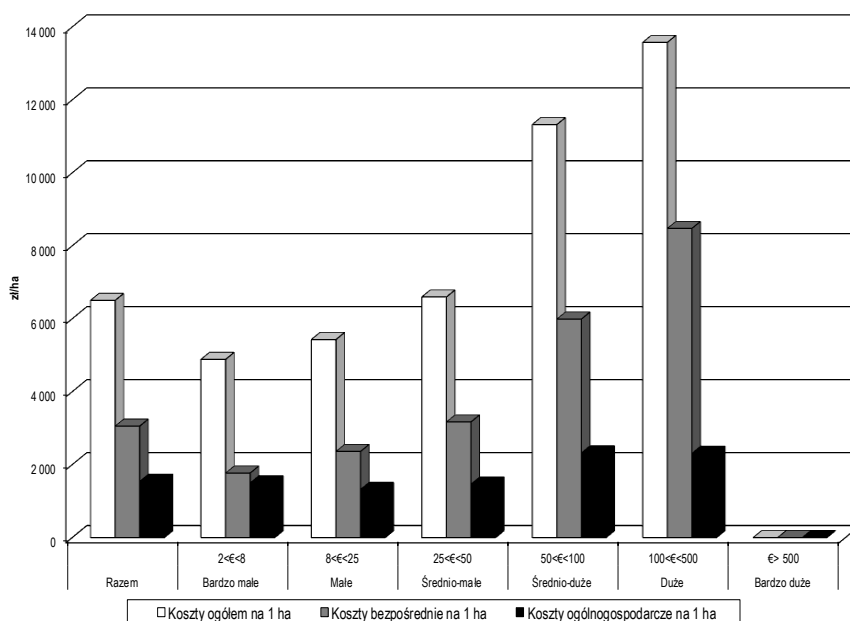
Wartość produkcji zwierzęcej na 1 LU (Wykres 2.2-10) wynosiła przeciętnie 4 267 zł. W gospodarstwach średnio-dużych produktywność zwierząt była największa i była o ponad 43% wyższa niż w gospodarstwach małych (od 8 do 25 tys. euro SO). Można to wiązać ze strukturą pogłównia jak i jakością zwierząt. Z analizy produktywności zwierząt według typów rolniczych (por. Wykres 2.1-10) wynika, że gospodarstwa nastawione na chów drobiu oraz krów mlecznych charakteryzowały się wyższą produktywnością niż gospodarstwa z trzodą chlewną, a zwłaszcza utrzymujące pozostałe zwierzęta trawożerne.

Wykres 2.2-10 Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

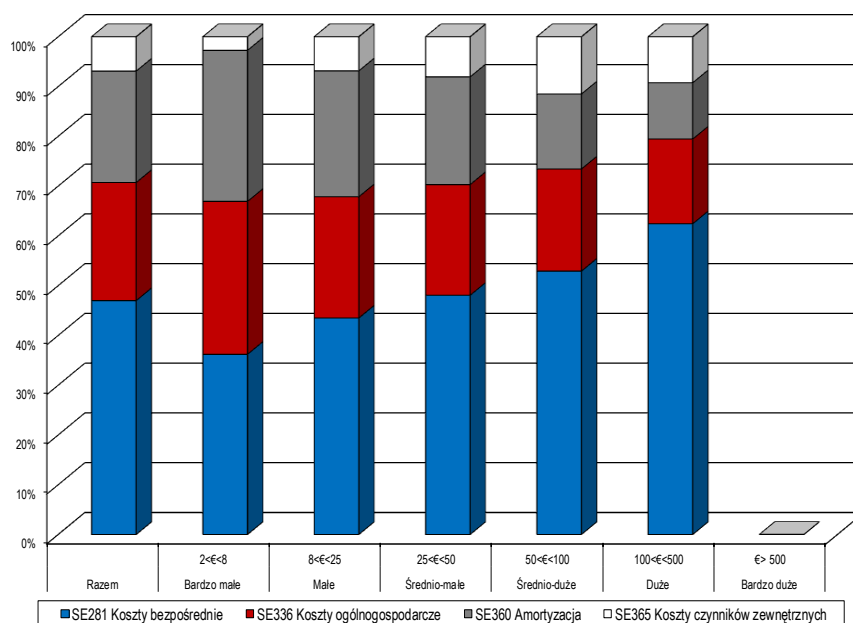
Analizowane prawidłowości produktywności ziemi powiązane są z poziomem kosztów ponoszonych przez gospodarstwa. W przypadku analizowanego zbioru gospodarstw poziom ponoszonych kosztów na 1 ha użytków rolnych zwiększał się wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 2.2-11). Proporcjonalnie do przyrostu kosztów ogółem na 1 ha UR, zwiększały się także koszty bezpośrednie, które są głównym czynnikiem wzrostu produktywności ziemi. Z kolei poziom kosztów ogólnogospodarczych praktycznie nie zmieniał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, dopiero w gospodarstwach powyżej 50 tys. euro SO znacznie przekroczył przeciętny poziom wynoszący 1 543 zł/ha.

Wykres 2.2-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem gospodarstw zwiększał się z 36% do 62% wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 2.2-12). Było to związane ze zmniejszającym się udziałem kosztów ogólnogospodarczych i amortyzacji w miarę wzrostu skali gospodarowania.

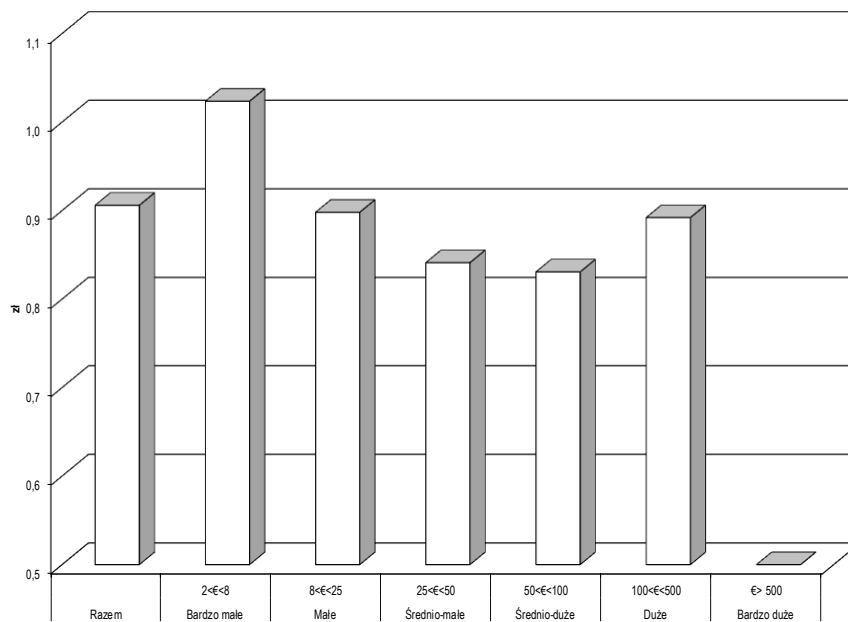
Wykres 2.2-12 Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

W gospodarstwach dużych i bardzo dużych znaczną liczebnie grupę stanowiły gospodarstwa ogrodnicze i nastawione na chów drobiu i trzody chlewnej. W przypadku amortyzacji zaobserwowano, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej jej udział w kosztach ogółem bardzo mocno się obniżał (z 30% w gospodarstwach najmniejszych do 11% w gospodarstwach powyżej 100 tys. euro SO). Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym wyposażeniu małych gospodarstw w środki trwałe w stosunku do realizowanej produkcji. Wyraźnie wzrastał zaś udział kosztów czynników zewnętrznych, z 3% w gospodarstwach bardzo małych do 11% w średnio-dużych. Związane jest to ze znaczącym udziałem pracy najemnej w tych gospodarstwach.

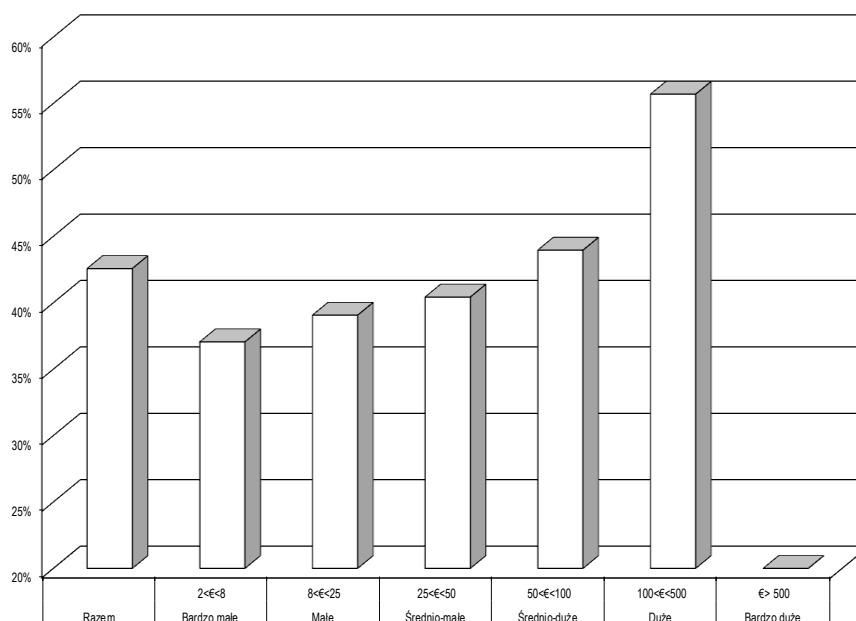
Najniższy koszt wytworzenia 1 zł produkcji (patrz: Wykres 2.2-13) był w gospodarstwach średnich, w których wyniósł około 0,83 zł. W gospodarstwach mniejszych, a także większych ekonomicznie od tych klas koszty były nieznacznie wyższe, natomiast w gospodarstwach najmniejszych przekroczył wartość produkcji liczonej w cenach rynkowych i wyniósł 1,02 zł.

Wykres 2.2-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

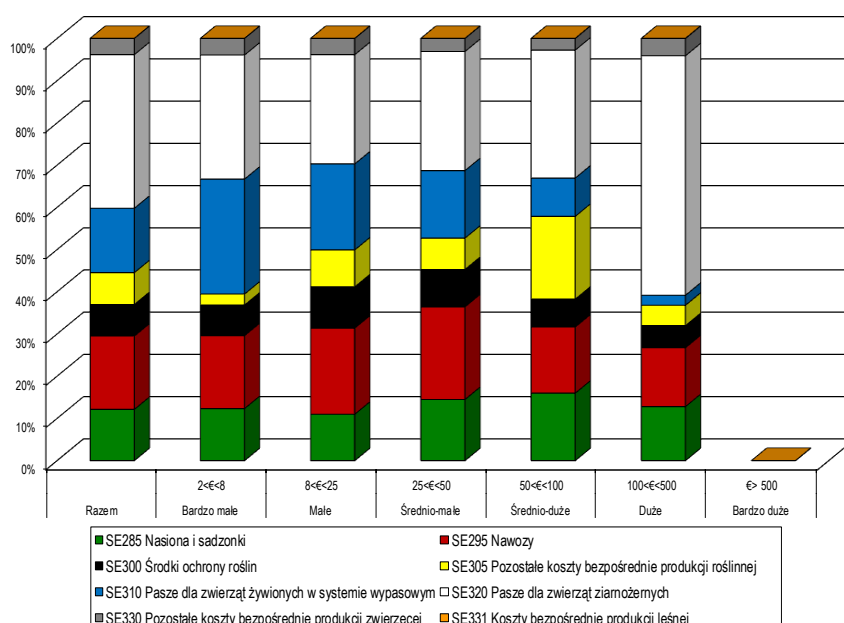
Relacja kosztów bezpośrednich do wartości produkcji ogółem zmieniała się z 37% w gospodarstwach poniżej 8 tys. euro SO, do 56% w klasie gospodarstw powyżej 100 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-14). Tak duże różnice efektywności kosztów bezpośrednich związane są niewątpliwie ze strukturą wytwarzanej produkcji, a tym samym strukturą kosztów bezpośrednich.

Wykres 2.2-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Podstawowym składnikiem kosztów bezpośrednich wszystkich klas wielkości ekonomicznej był koszt pasz dla zwierząt ziarnożernych (patrz: Wykres 2.2-15). Udział tych kosztów kształtował się przeciętnie na poziomie 36%. Jednakże w gospodarstwach dużych wyniósł on 57% i był ponad dwukrotnie większy niż w gospodarstwach małych (od 8 do 25 tys. euro SO).

Wykres 2.2-15 Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej

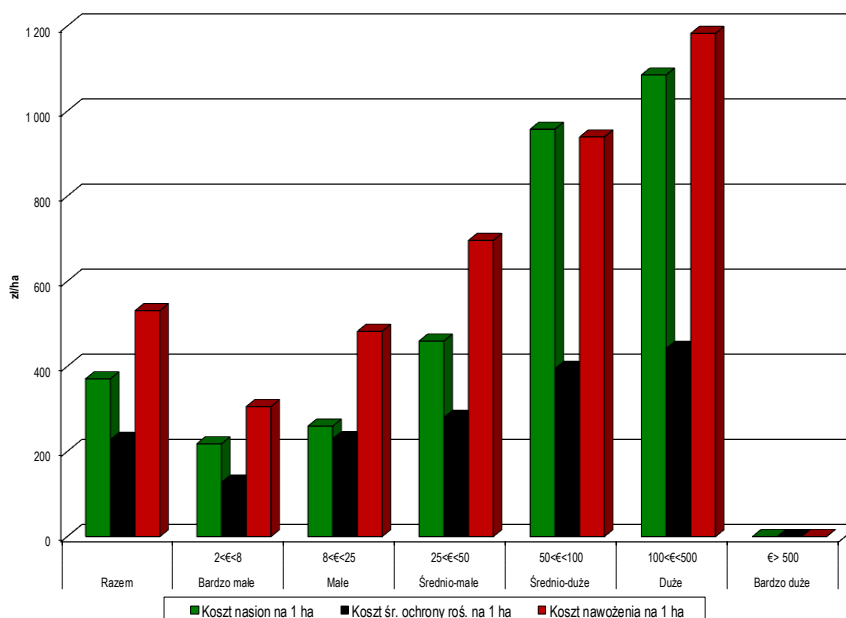

Związane to było niewątpliwie z udziałem pogłowia zwierząt ziarnożernych w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej gospodarstw. Udział kosztów pasz dla

zwierząt żywionych w systemie wypasowym w kosztach bezpośrednich malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej i w przypadku gospodarstw dużych (od 100 do 500 tys. euro SO) wyniósł tylko 2%. Udział kosztów środków ochrony roślin, kosztów nawozów w kosztach bezpośrednich utrzymywał się na dość zbliżonym poziomie w większości gospodarstw, jednakże w gospodarstwach dużych był on dwukrotnie niższy niż w gospodarstwach małych i średnio-małych. Pozostałe koszty bezpośrednie produkcji roślinnej oraz zwierzęcej stanowiły niewielki udział kosztów bezpośrednich (przeciętnie 12%). Największy ich udział zaobserwowano w gospodarstwach średnio-dużych, w których wyniósł on 23%.

Koszty nawożenia i środków ochrony roślin, a także nasion i sadzonek w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-16) bardzo silnie związane były z wielkością ekonomiczną gospodarstw. W gospodarstwach dużych (od 100 do 500 tys. euro SO) koszty nawożenia były prawie 4-krotnie, a w przypadku nasion i sadzonek nawet 5-krotnie wyższe niż w gospodarstwach bardzo małych. Koszty środków ochrony roślin w gospodarstwach powyżej 50 tys. euro SO ponad 3-krotnie przewyższały te w gospodarstwach najmniejszych. Różnice w poziomie nawożenia i stosowania środków ochrony roślin są zbieżne z produktywnością ziemi mierzoną wartością produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (por. Wykres 2.2-7).

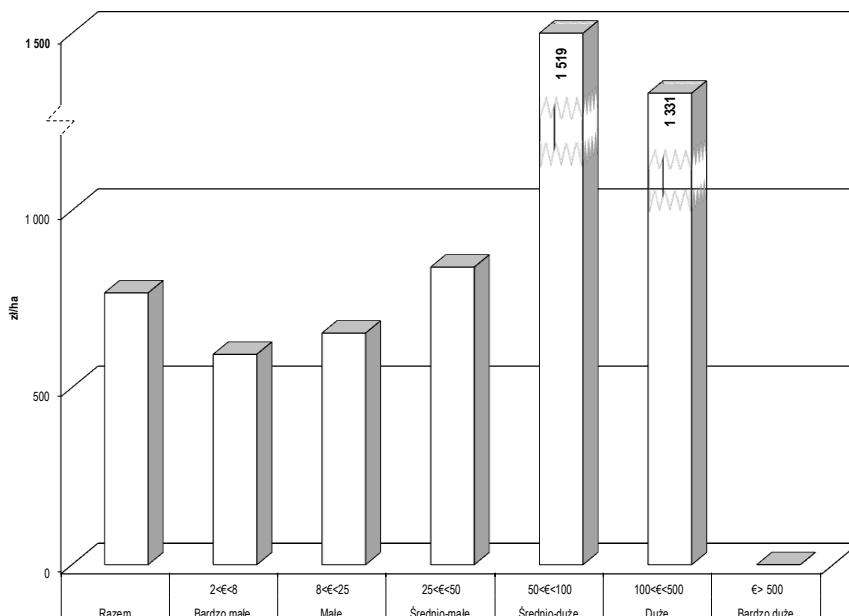
Wykres 2.2-16 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Z wielkością ekonomiczną bardzo wyraźnie związane były koszty energii i paliw ponoszone na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-17). W tym przypadku także obserwowany był wzrost kosztów wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw (z wyjątkiem gospodarstw dużych, w których był niższy poziom tych kosztów w stosunku do poprzedzającej klasy wielkości ekonomicznej). W gospodarstwach średnio- dużych koszty te

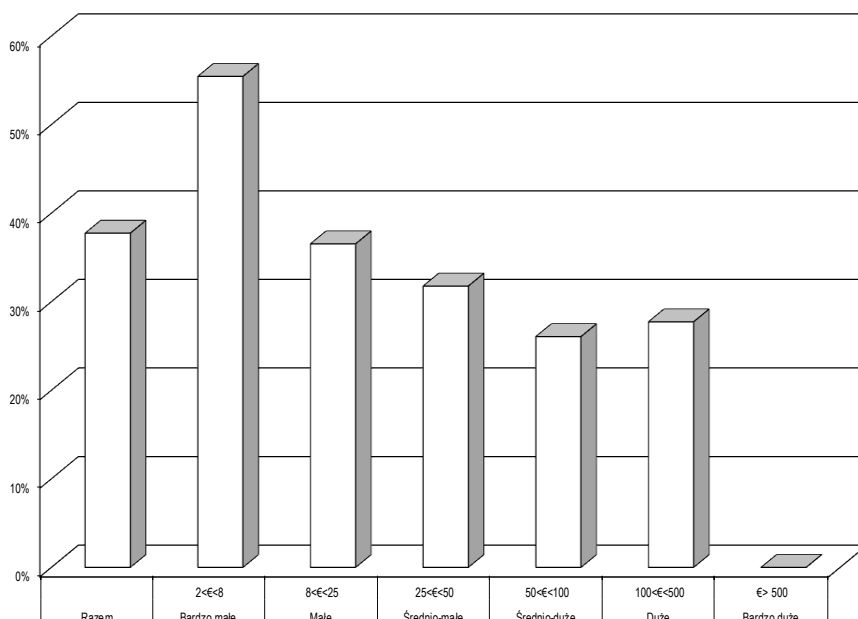
były ponad 2,5-krotnie wyższe niż w gospodarstwach bardzo małych. Wiąże się to niewątpliwie ze zróżnicowaniem działalności produkcyjnej i materiałochłonnością produkcji.

Wykres 2.2-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

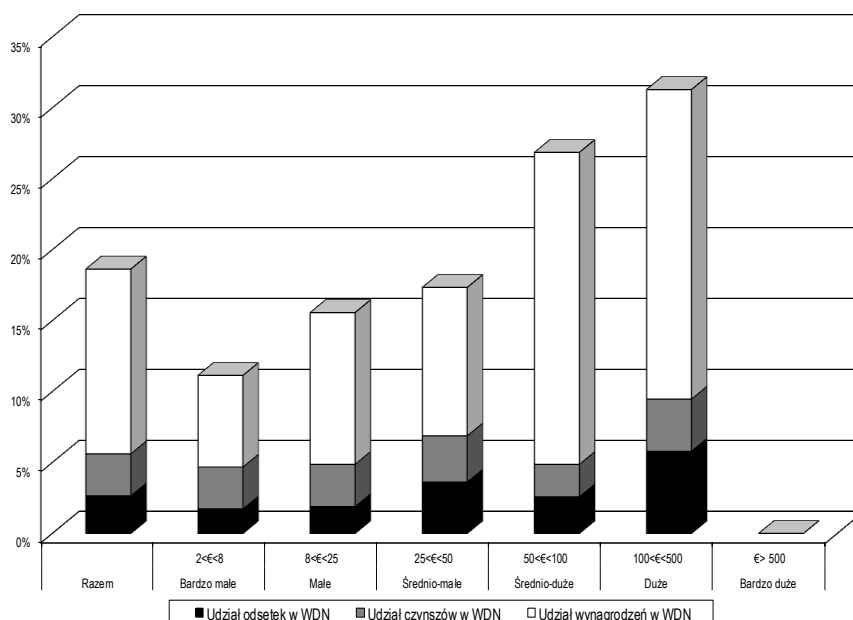
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto zmniejszał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. W gospodarstwach bardzo małych wyniósł on ponad 55% i był ponad dwukrotnie wyższy niż w gospodarstwach średnio-dużych i dużych (patrz: Wykres 2.2-18).

Wykres 2.2-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto informuje jaka jej część potrzebna była na pokrycie tego rodzaju kosztów¹⁰. W tym przypadku warto zwrócić uwagę na stopień zaangażowania obcych czynników wytwórczych (pracy, ziemi i kapitału) w działalności gospodarstw średnio-dużych i dużych. W gospodarstwach tych odpowiednio 27% i 31% wartości dodanej netto zostało przeznaczone na pokrycie kosztów czynników zewnętrznych, w tym około 22% stanowił udział wynagrodzeń. Jest to ponad 3 razy więcej niż w gospodarstwach bardzo małych. Potwierdza to fakt oparcia działalności gospodarczej przez te gospodarstwa na czynnikach zewnętrznych, przede wszystkim na pracy najemnej i kapitale obcym (porównaj Wykres 2.2-5 i Wykres 2.2-30). Ze względu na konieczność ponoszenia tych kosztów bez względu na sytuację dochodową, gospodarstwa te są znacznie bardziej wrażliwe na wszelkie zmiany koniunktury (patrz: Wykres 2.2-19).

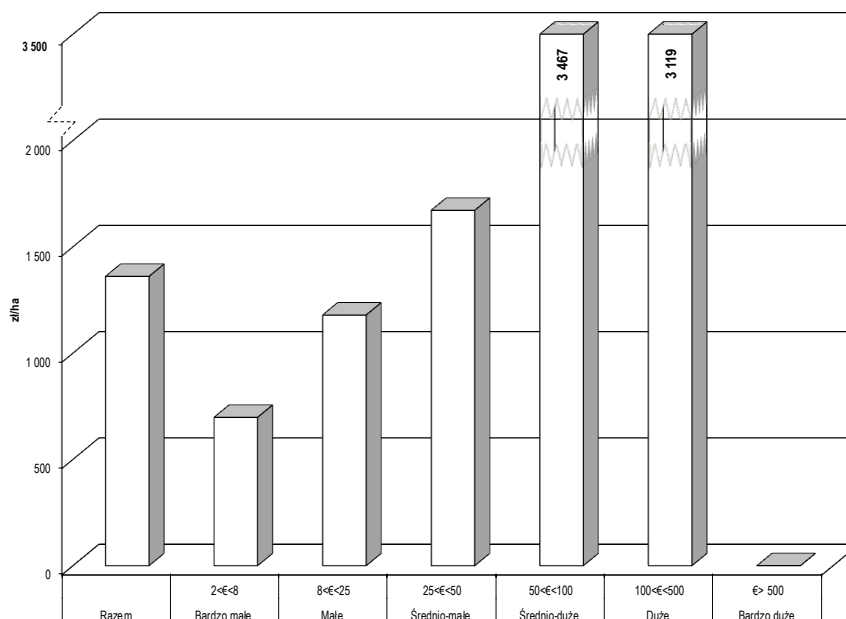
Wykres 2.2-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

Kosztocłonność produkcji roślinnej, charakteryzowana przez koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-20) rośnie wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. W gospodarstwach bardzo małych koszty produkcji roślinnej na 1 ha wyniosły 698 zł, a w gospodarstwach średnio-dużych i dużych odpowiednio 3 467 zł i 3 119 zł, były więc prawie 5-krotnie wyższe. Związane jest to przede wszystkim z technologiami produkcji jak również z większym udziałem gospodarstw ogrodniczych w tych klasach wielkości ekonomicznej.

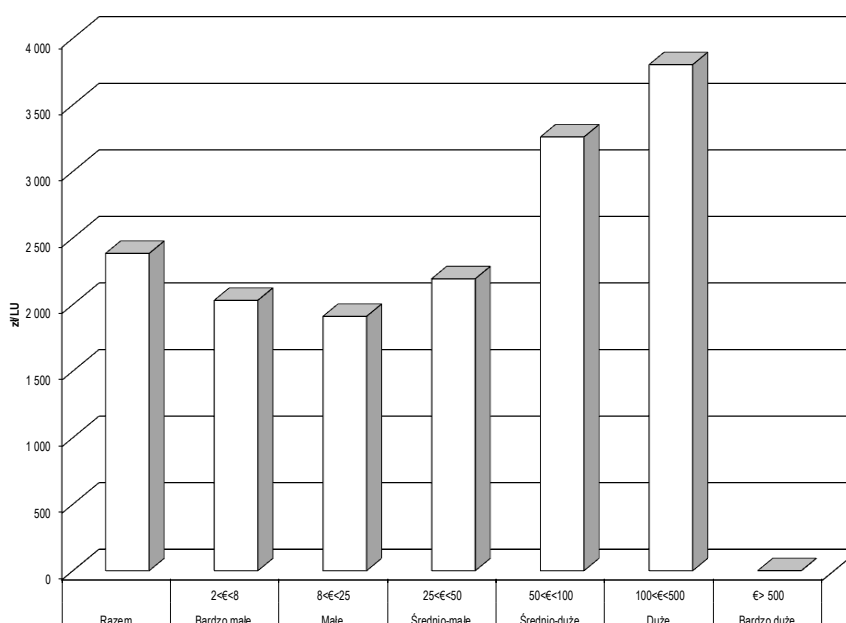
¹⁰ Koszty czynników zewnętrznych obejmują: wynagrodzenia, czynsze i odsetki.

Wykres 2.2-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej

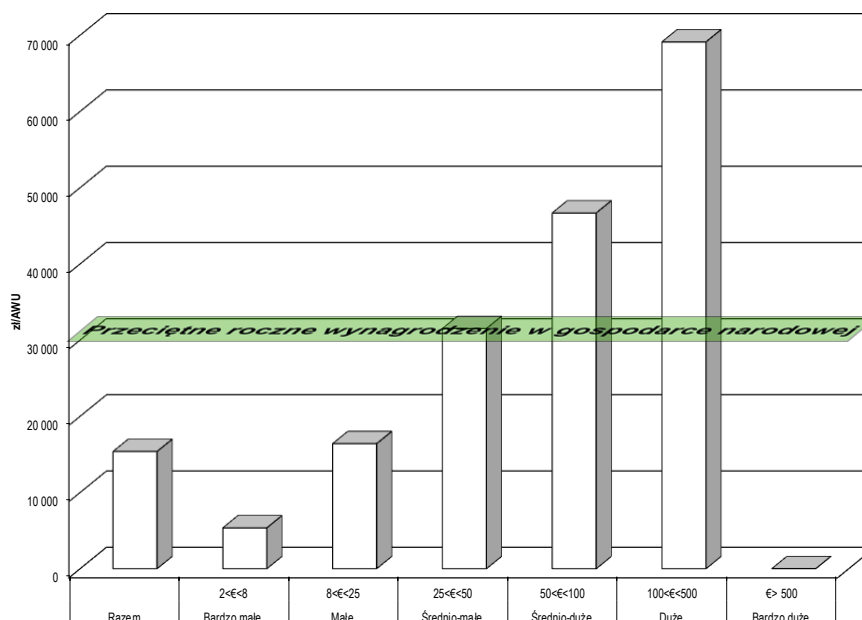
Kosztocłonność produkcji zwierzęcej mierzona wartością kosztów bezpośrednich na 1 LU była także wyższa w gospodarstwach większych ekonomicznie (Wykres 2.2-21). Jednak w gospodarstwach bardzo małych, małych i średnio-małych różnice były niewielkie, natomiast najwyższe koszty poniosły gospodarstwa duże (od 100 do 500 tys. euro SO). Wpływa na to zróżnicowanie struktury pogłowia zwierząt oraz systemu żywienia. Gospodarstwa małe częściej w żywieniu zwierząt wykorzystują tańsze pasze własne.

Wykres 2.2-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

W regionie Małopolska i Pogórze wartość dodana netto wypracowana w rolnictwie przez osobę pełnozatrudnioną w średnim gospodarstwie była o ponad połowę niższa od przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej¹¹. Występowały jednak pod tym względem istotne różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą było w tym przypadku 25 tys. euro SO. Gospodarstwa o wielkości przekraczającej ten próg wielkości ekonomicznej przekraczały przeciętne wynagrodzenie netto (w gospodarstwach dużych ponad 2-krotnie) podczas gdy gospodarstwa z klas ekonomicznych poniżej 25 tys. euro SO osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki, zwłaszcza biorąc pod uwagę gospodarstwa bardzo małe, w których wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła tylko 17% przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. (patrz: Wykres 2.2-22).

Wykres 2.2-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

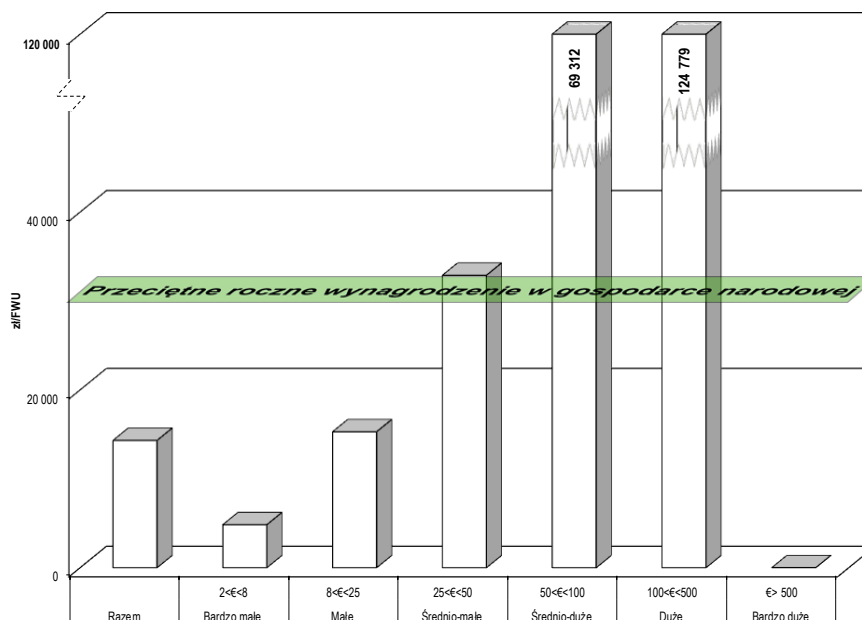

¹¹ Patrz: przypis 7, na str. 25.

Podobną sytuację, jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną, można zaobserwować w rozkładzie dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną rodziny. Tutaj również granicą było 25 tys. euro SO, jednak skala dysproporcji była zdecydowanie większa. Szczególnie wyraźnie widać to w grupie gospodarstw dużych (100-500 tys. euro SO), w których dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo był ponad 25 razy większy niż w gospodarstwach najmniejszych i prawie dziewięciokrotnie większy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi wytworzoną opłatę za pracę członków rodziny rolnika oraz za zaangażowany kapitał własny (finansujący ziemię i pozostałe składniki majątkowe gospodarstwa).

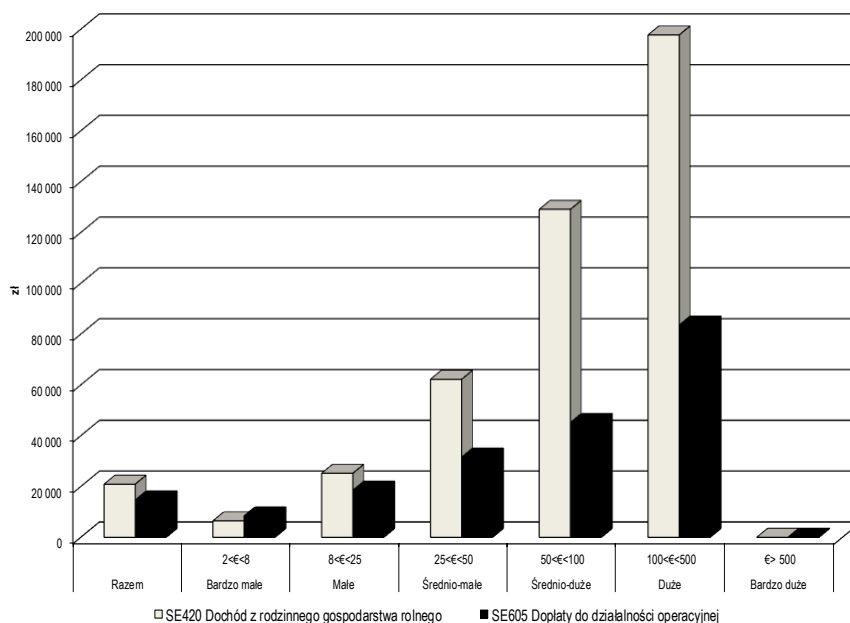
Z rozkładu gospodarstw według wielkości ekonomicznej wynika, że prawie 92% gospodarstw z pola obserwacji Polskiego FADN w regionie, stanowiły gospodarstwa poniżej 25 tys. euro SO, które zrealizowały dochód na poziomie zdecydowanie niższym niż średnie wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 2.2-23 oraz porównaj Wykres 1.2-1).

Wykres 2.2-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

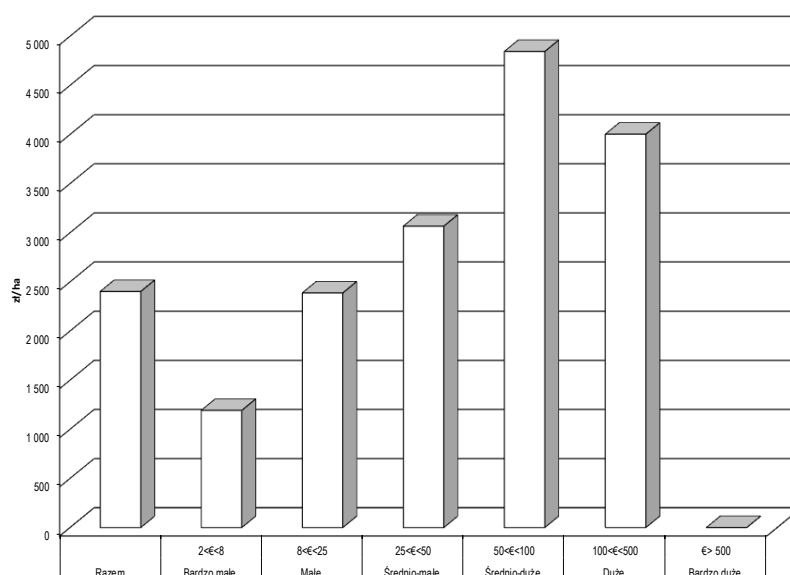
Relacja dopłat do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w gospodarstwach do 8 tys. euro SO osiągnęła poziom 130%. Oznacza to, że gospodarstwa najmniejsze wykazują przeważnie dochód tylko dzięki dopłatom. Wraz z wzrostem wielkości ekonomicznej relacja dopłat do dochodu spadała, osiągając poziom 35% w przypadku gospodarstw średnio-dużych (od 50 do 100 tys. euro SO). W przypadku gospodarstw dużych nastąpił nieznaczny wzrost tej relacji do 42%. Średnio w regionie Małopolska i Pogórze relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu wyniosła 71% (patrz: Wykres 2.2-24).

Wykres 2.2-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

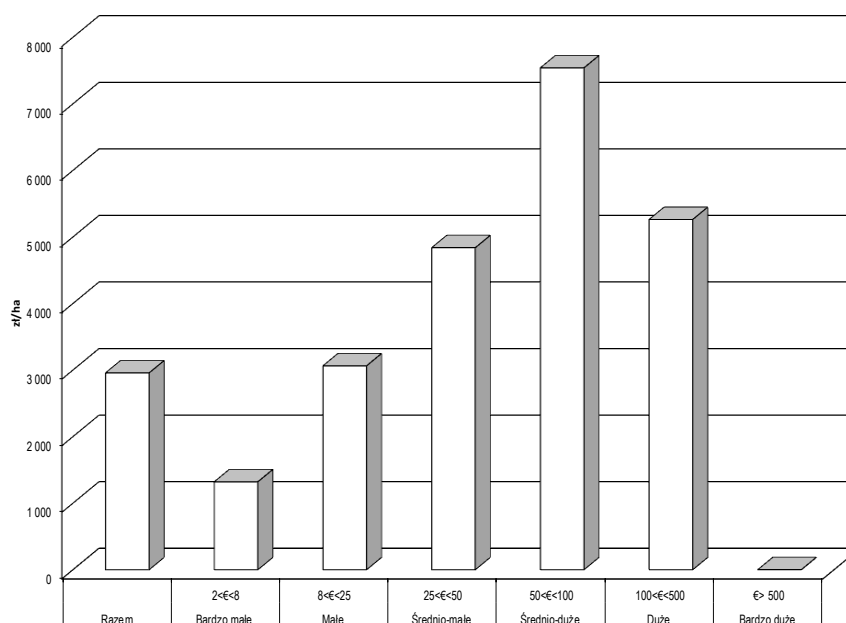
Wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw, bez uwzględnienia obciążeń wynikających z użycia czynników wytwórczych. Efektywność ta zwiększała się w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw. Wyjątkiem są gospodarstwa duże, w których wartość dodana netto była niższa w stosunku do gospodarstw średnio-dużych, gdzie wartość dodana netto w przeliczeniu na 1 ha wyniosła 4 845 zł/ha, podczas gdy w gospodarstwach bardzo małych 1 192 zł/ha., a więc była 4-krotnie wyższa (patrz: Wykres 2.2-25).

Wykres 2.2-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

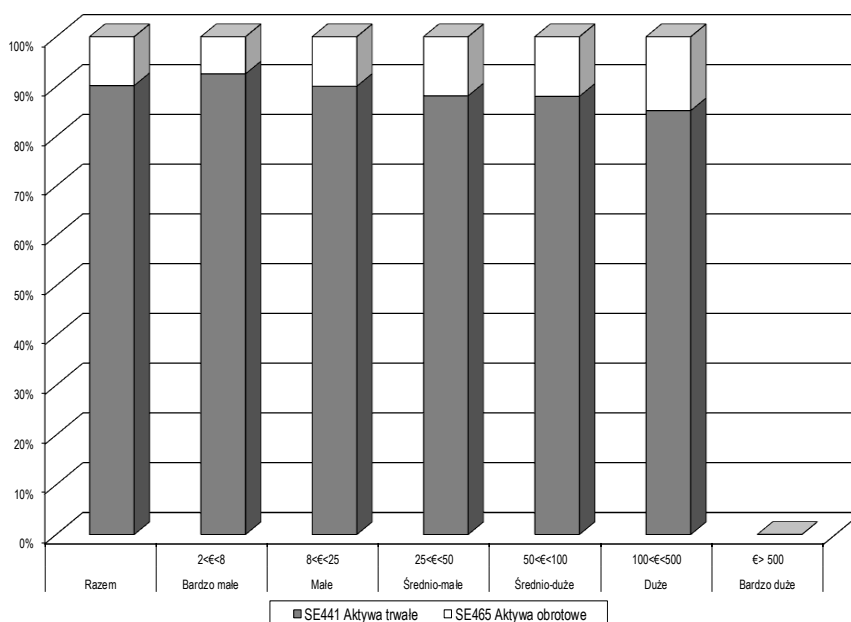
W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 hektar własnych użytków rolnych powtórzył się schemat opisujący wartość dodaną netto (porównaj: Wykres 2.2-25 i Wykres 2.2-26). Jednakże w tym przypadku różnica pomiędzy gospodarstwami średnio-dużymi a najmniejszymi była prawie 6-krotna. Przeciętnie w regionie Małopolska i Pogórze dochód w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych kształtował się na poziomie 2 956 zł.

Wykres 2.2-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

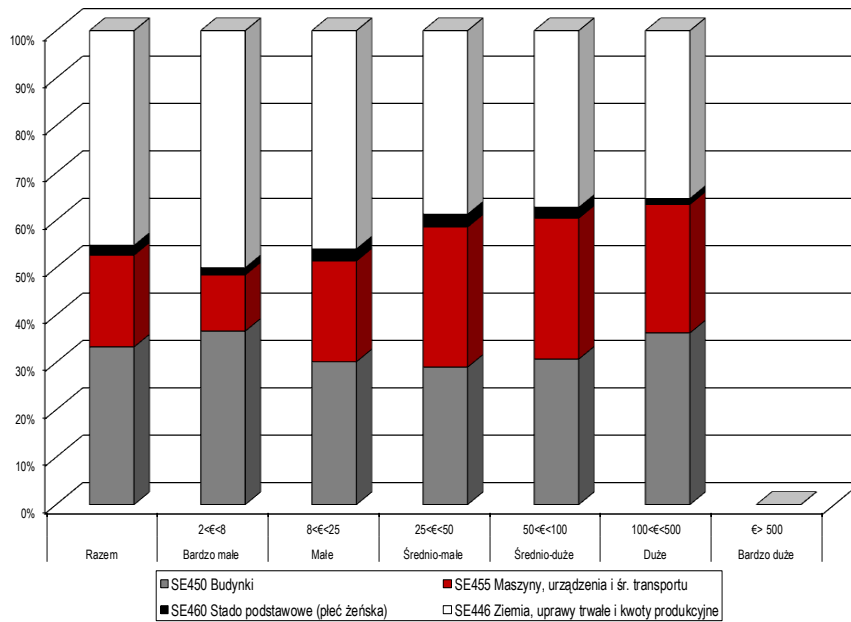
Wraz ze zmianą wielkości ekonomicznej gospodarstw zmieniała się także struktura aktywów w gospodarstwach rolnych (patrz: Wykres 2.2-27). Im większe były pod względem ekonomicznym gospodarstwa, tym niższy był udział środków trwałych. Zaobserwowano, że udział aktywów trwałych malał z 92% w gospodarstwach bardzo małych do 85% w gospodarstwach dużych. Z punktu widzenia możliwości odtwarzania majątku, gospodarstwa z klasy ekonomicznej 100-500 tys. euro SO były w najkorzystniejszej sytuacji. Jest to niewątpliwie związane z udziałem majątku dzierżawionego (porównaj Wykres 2.2-6).

Wykres 2.2-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

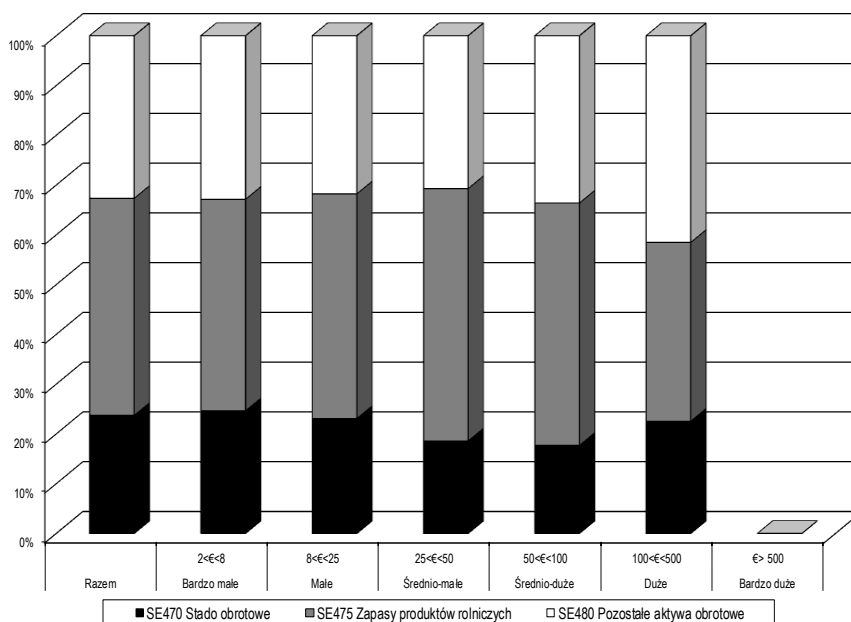
W strukturze aktywów trwałych, w większości klas wielkości ekonomicznej, dominowała wartość ziemi, co związane jest ze zmianą zasad wyceny ziemi własnej i wysokimi cenami rynkowymi. Jedynie w klasie gospodarstw powyżej 100 tys. euro SO udział ziemi miał nieznacznie mniejsze znaczenie niż udział budynków (patrz: Wykres 2.2-28). Najwyższym udziałem ziemi w strukturze charakteryzowały się gospodarstwa małe, jej udział wyniósł 45% wszystkich aktywów trwałych. Ciekawą tendencję można zauważyć w przypadku udziału budynków i budowli, które są drugim ważnym składnikiem środków trwałych. We wszystkich klasach wielkości ekonomicznej kształtował się on na poziomie zbliżonym do przeciętnej i wynosił od 29% w gospodarstwach średnio-małych do 37% w gospodarstwach najmniejszych. Największe zróżnicowanie wykazywał udział maszyn, urządzeń i środków transportu. Największym ich udziałem charakteryzowały się gospodarstwa w klasach od 25 do 100 tys. euro SO (30%) i było to 2,5-krotnie więcej niż w gospodarstwach najmniejszych. Największym udziałem stada podstawowego zwierząt charakteryzowały się gospodarstwa małe i średnio-małe, jednakże wynosił on tylko 3%.

Wykres 2.2-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

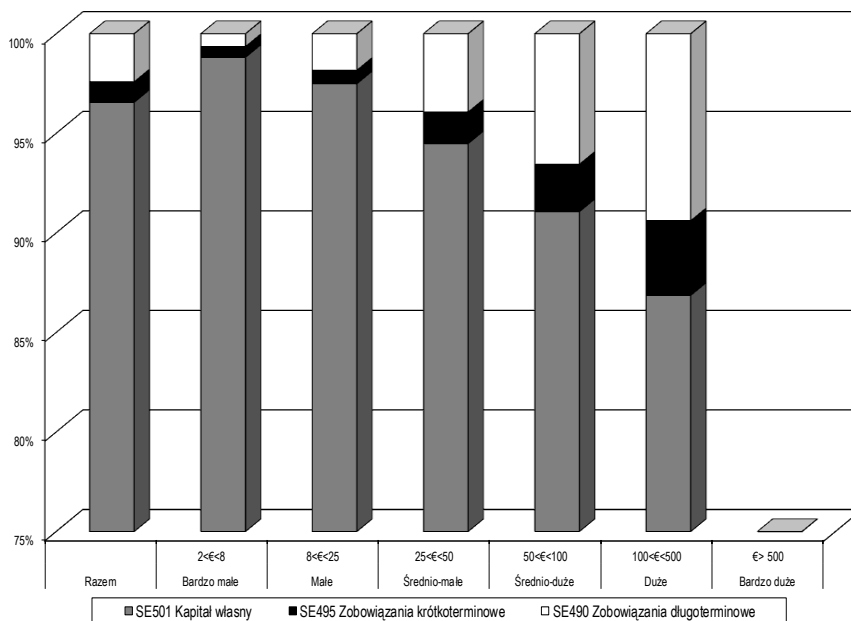
W strukturze aktywów obrotowych w większości analizowanych klas wielkości ekonomicznych największy udział miały zapasy produktów rolniczych (patrz: Wykres 2.2-29). Jedynie w grupie gospodarstw dużych (100-500 tys. euro SO) dominowały pozostałe aktywa obrotowe. Stado obrotowe najmniejszy udział miało w gospodarstwach średnio-dużych i średnio-małych – odpowiednio 18% i 19%, a największy w gospodarstwach najmniejszych – 25%. Przeciętnie 1/3 wszystkich aktywów obrotowych w regionie Małopolska i Pogórze stanowiły pozostałe aktywa obrotowe.

Wykres 2.2-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

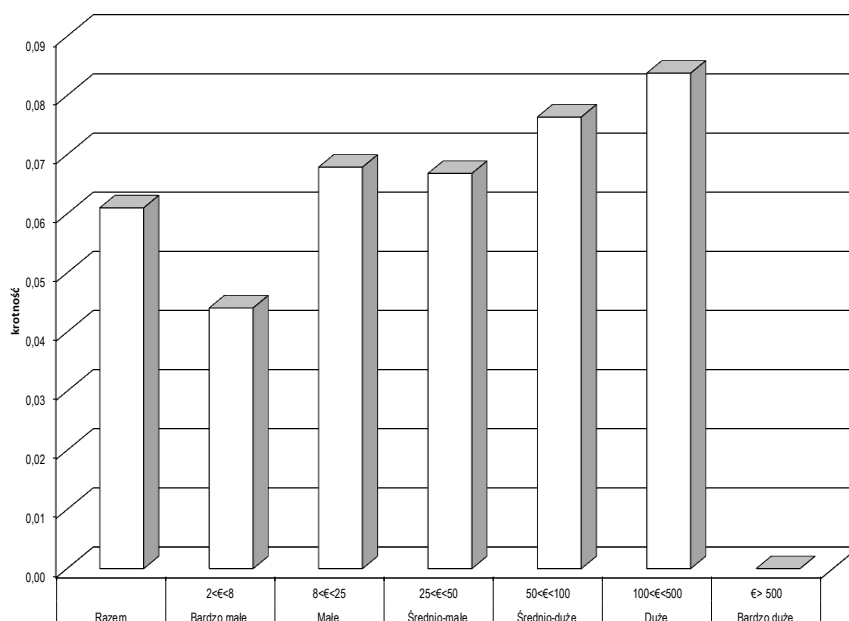
Struktura pasywów również wykazała silny związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw (patrz: Wykres 2.2-30). Im większe były gospodarstwa pod względem ekonomicznym, tym większy był udział kapitałów obcych w finansowaniu majątku. Zadłużenie gospodarstw dużych (100-500 tys. euro SO) wyniosło 13%, przy czym prawie 70% kapitałów obcych stanowiły korzystniejsze kredyty długoterminowe. W pozostałych klasach gospodarstw zadłużenie wyniosło poniżej 10%, a w gospodarstwach najmniejszych nieznacznie tylko powyżej 1%. We wszystkich gospodarstwach większą jego część stanowiły zobowiązania długoterminowe, przeciętnie 70%.

Wykres 2.2-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, mierzony wartością przepływów pieniężnych (2) w stosunku do aktywów ogółem (patrz: Wykres 2.2-31) w gospodarstwach małych i średnio-małych kształtował się praktycznie na tym samym poziomie. W gospodarstwach dużych osiągnął najwyższy poziom, natomiast w gospodarstwach najmniejszych odnotowano najniższy poziom tej relacji.

Wykres 2.2-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Wnioski

1. Gospodarstwa regionu Małopolska i Pogórze stanowiły 20% ogólnej liczby gospodarstw pola obserwacji Polskiego FADN. W strukturze gospodarstw w tym regionie dominowały gospodarstwa z mieszaną produkcją (wielokierunkowe) – 60,1%. Gospodarstwa tego typu w polu obserwacji Polskiego FADN posiadały w swoich zasobach 53,5% użytków rolnych.
2. Rozkład gospodarstw rolnych w regionie Małopolska i Pogórze według wielkości ekonomicznej dowodzi silnie prawoskośnego ich rozkładu. Udział gospodarstw najmniejszych (zaliczanych do klasy do 8 tys. euro SO) stanowił 60,1%, podczas gdy gospodarstw największych (powyżej 100 tys. euro SO) tylko 1,1%. Dane te wskazują, że gospodarstwa rolne funkcjonujące w tym regionie charakteryzują się niskim stopniem specjalizacji i zdominowane są przez gospodarstwa bardzo małe.
3. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wśród badanych typów produkcyjnych gospodarstw uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (28 833 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w chowie trzody chlewnej (1 187 zł). Z kolei wśród grup zdefiniowanych wielkością ekonomiczną, przeciętnie najwyższą wartością dodaną na 1 ha użytków rolnych charakteryzowały się gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 50-100 tys. euro SO (4 845 zł), a najniższą gospodarstwa z grupy gospodarstw bardzo małych (1 192 zł).
4. W analizowanych grupach gospodarstw ustalonych na podstawie dwóch różnych kryteriów, najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę

pełnozatrudnioną uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu (107 244 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 100-500 tys. euro SO (124 779 zł). Najniższymi wartościami charakteryzowały się natomiast gospodarstwa mieszane (8 590 zł) oraz gospodarstwa z klasy od 2 do 8 tys. euro SO (4 832 zł).

5. Najwyższy wskaźnik relacji dopłat do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych (110,9%). Według grupowania względem wielkości ekonomicznej przeciętnie najwyższy udział dopłat w dochodzie zaobserwowano w gospodarstwach sklasyfikowanych w grupie od 2 do 8 tys. euro SO (ponad 130%). Z jednej strony przeciętnie najmniej uzależnione od dopłat były gospodarstwa specjalizujące się w produkcji ogrodniczej (6,4%), a z drugiej strony gospodarstwa średnio-duże o wielkości ekonomicznej od 50 do 100 tys. euro SO (35%). Prawidłowość ta odzwierciedla powiązanie kwoty wsparcia z zasobami ziemi rolniczej oraz niski poziom dochodów najmniejszych gospodarstw.
6. Porównywalne i wyższe od średniego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (30 915 zł/osobę w 2014 roku) dochody osiągnęły gospodarstwa znajdujące się w klasach wielkości ekonomicznej powyżej 25 tys. euro SO, których udział w polu obserwacji stanowił około 8%. Analizując średnie wyniki dla typów produkcyjnych, w tej grupie znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu i gospodarstwa ogrodnicze.
7. Wartość bezwzględna zużycia wewnętrznego (produktów wytworzonych w gospodarstwie rolnym), a także przekazania produktów do gospodarstwa domowego była najniższa w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (1,1 tys. zł) i gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (3,7 tys. zł). Z kolei zużycie wewnętrzne rosło od około 5,7 tys. zł w gospodarstwach najmniejszych do 64,5 tys. zł w gospodarstwach dużych tj. w klasie wielkości ekonomicznej 100-500 tys. euro SO. Przy czym udział zużycia wewnętrznego w strukturze produkcji malał wraz z wielkością ekonomiczną gospodarstwa rolnego.
8. Najniższy udział kapitałów obcych w finansowaniu składników majątku gospodarstwa zaobserwowano w grupie gospodarstw najmniejszych, o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro (poniżej 1%) oraz w grupie gospodarstw mieszanych (wielokierunkowych) - 1,7%. Natomiast wśród gospodarstw relatywnie o najwyższym stopniu zadłużenia swoich aktywów znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (10,1%) oraz gospodarstwa z klasy wielkości ekonomicznej 100-500 tys. euro SO (13%). Należy zaznaczyć, że w obydwu przypadkach większość kapitału obcego stanowiły zobowiązania długoterminowe (w całej zbiorowości przeciętnie około 70%)
9. Niewielka część gospodarstw w regionie Małopolska i Pogórze generowała dochody porównywalne z przeciętnymi w gospodarce narodowej. Należy podkreślić, że wysoka

intensywność gospodarowania, tak jak w przypadku upraw ogrodniczych nie gwarantowała osiągnięcia dochodów parytetowych. Wysokość dochodów powiązana była ze skalą produkcji, przy czym dopłaty najsilniej kształtowały dochód gospodarstw najmniejszych.

10. Zaprezentowane wyniki mają charakter średnich ważonych dla gospodarstw towarowych znajdujących się w regionie Małopolska i Pogórze. Oznacza to, że gospodarstwa zakwalifikowane do określonych typów rolniczych, a także klas wielkości ekonomicznej miały zróżnicowane wyniki. To pozwala na wskazanie różnic w skuteczności gospodarowania poszczególnych grup gospodarstw, służącemu wspieraniu procesom formułowania polityki rolnej i zarządzania gospodarstwem rolnym.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB